

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Heidi Ciftci
Sanna Rantala

SOSIONOMI (AMK) AMMATTILAISENA
LASTENSUOJELULAITOKSESSA

Sosiaali- ja terveysalan Porin yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
2008

SOSIONOMI (AMK) AMMATTILAISENA LASTENSUOJELULAITOKSESSA

Ciftci Heidi, Rantala Sanna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
Helmikuu 2008
Frigren Kirsi-Leena
Sivumäärä: 75

Asiasanat: sosionomi (AMK), koulutus, lastensuojelu, lastensuojelulaitos, valmiudet

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa joidenkin Satakunnan alueella toimivien yksityisissä ja kunnallisissa lastensuojelulaitoksissa työskentelevien sosionomien (AMK) kokemuksia omasta ammatillisesta osaamisestaan ja sen hyödyntämisestä lastensuojelulaitostyöskentelyssä.

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsiteltiin sosionomi (AMK) koulutusta, asiantuntijuutta, lastensuojelua yleisesti, lastensuojelulaitostyöskentelyä ja siinä käytettäviä työmenetelmiä.

Työn keskeinen aineisto kerättiin lähettämällä puolistrukturoidut kyselylomakkeet valittujen lastensuojelulaitoksien sosionomeille (AMK). Kyselyt lähetettiin lokakuussa 2007 ja niiden palautusaika oli kaksi viikkoa.

Tulokset osoittivat, että sosionomit (AMK) kokivat hallitsevansa melko kattavasti sosionomi (AMK) koulutuksen opintosuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot. Sosionomit (AMK) osasivat mielestään hyödyntää ja soveltaa koulutuksen kautta saamia valmiuksia lastensuojelulaitostyöskentelyssä. Tulosten perusteella sosionomit (AMK) kokivat olevansa ammattitaitoisia ja omaavansa laaja-alaista osaamista. Sosionomi (AMK) koulutuksen nähtiin tarjoavan monipuolisesti resursseja sosiaalialalla toimimiseen ja vastaavan lastensuojelulaitostyöskentelyssä esiintyviin työelämän tarpeisiin. Sosionomit (AMK) näkivät kuitenkin tarpeelliseksi lisätä koulutukseen lastensuojelun lainsäädäntöön liittyviä opintoja ja käytännönläheisyyttä.

Tekemästämme opinnäytetyöstä on hyötyä sosionomi (AMK) koulutuksen kehittämässä, sosiaalialalle aikovien informoimisessa sekä kyselyyn osallistuneiden työn kehittämisessä.

BACHELOR OF SOCIAL SERVICES AND HEALTH CARE AS A PROFESSIONAL IN CHILDREN`S HOME

Ciftci Heidi, Rantala Sanna
Satakunta University of Applied Sciences
Training Programme of Social Studies
Degree Programme in Social Services Studies
February 2008
Supervisor: Frigren Kirsi-Leena
75 Pages

Key words: Bachelor of Social Services and Health Care, education, child welfare, children`s home, qualification

The purpose of this thesis was to survey information of Bachelors of Social Services and Health Care experiences about their professional know-how and ability to use it in private and public children`s homes in the area of Satakunta.

In the theoretical part of this thesis was examined the education of Bachelor of Social Services and Health Care, expertism, child welfare in general, work in institutional care for children and the methods that are used in it.

The central material of this thesis was gathered by sending halfstructured questionnaire form to Bachelors of Social Services and Health Care who worked in the selected children`s homes. The questionnaire forms were sended in October 2007 and the time to response was two weeks.

The results showed that Bachelors of Social Services and Health Care experienced that they knew quite well skills and information that was excluded in the study resume. Bachelors of Social Services and Health Care knew how to exploit and apply the skills they have learned through the education in children`s home work. According to the results Bachelors of Social Services and Health Care felt that they are skilled and possessed wide know-how. Education of Bachelor of Social Services and Health Care was considered to offer versatile resources for working in the area of social welfare and respond the needs in children`s home work. Bachelors of Social Services and Health Care experienced that education however should include more studies of child welfare legislation and should be more practical.

Our thesis can be used in the development of Bachelor of Social Services and Health Care. It may be used for informing those who will apply to social welfare and it can also make use of those who participated our query and wants to develop their work.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 SOSIAALIALAN AMMATTIKORKEAKOULUTUS	9
2.1 Sosiaalialan koulutus ja sen kehittyminen	9
2.2 Sosiaalialan opinnot ammattikorkeakoulussa	10
2.3 Sosionomi (AMK) koulutus	11
2.4 Sosionomin (AMK) ammatillinen kelpoisuus	12
3 LASTENSUOJELUN OPPISISÄLTÖJÄ SOSIONOMI (AMK) KOULUTUKSESSA	12
4 SOSIONOMI (AMK) OMAN ALANSA ASiantuntijana.....	14
4.1 Sosionomin (AMK) ydinosaaminen	14
4.2 Sosiaalialan koulutusohjelmakohtaiset kompetenssialueet.....	15
4.3 Asiantuntijuus	17
4.4 Seurantatutkimus.....	19
5 SOSIONOMIN (AMK) TYÖLLISTYMINEN	20
6 LASTENSUOJELU	21
6.1 Lastensuojelun asiakkaat.....	21
6.2 Lastensuojelun tilastoja.....	22
7 PERHE- JA YKSILÖKOHTAINEN LASTENSUOJELU	23
7.1 Avohuollon tukitoimet	23
7.2 Huostaanotto	25
7.3 Kiireellinen huostaanotto	26
7.4 Sijaishuolto.....	26
7.5 Jälkihuolto	27
8 LASTENSUOJELULAITOS KASVUYMPÄRISTÖNÄ	28
8.1 Lasten ja työntekijöiden väliset suhteet	30
9 LASTENSUOJELUTYÖN LUONNE	31
9.1 Ohjaajan työnkuva lastensuojelulaitoksessa	32
10 LASTENSUOJELULAITOKSISSA KÄYTETTÄVIÄ TYÖMENETELMIÄ JA TOIMINTAPOJA	33
10.1 Ratkaisukeskeisyys	34
10.2 Verkostotyö	35

10.3 Perhetyö	35
10.4 Omahoitajamenetelmä.....	36
10.5 Taide- ja kulttuurilähtöiset työmenetelmät	37
11 LAPSEN YKSILÖNVAPAUDEN RAJOITTAMINEN.....	39
11.1 Vierihoido	39
11.2 Erityinen huolenpito.....	40
12 LAATU LASTENSUOJELUSSA	41
12.1 Laituri-projekti	42
13 UUDEN LASTENSUOJELULAIN TUOMIA MUUTOKSIA.....	43
14 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	45
15 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA TUTKIMUSMENETELMÄ.....	46
16 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	47
16.1 Reliabiliteetti ja validiteetti	47
16.2 Objektiivisuus ja eettisyys.....	48
16.3 Kyselyn edut ja haitat.....	48
17 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA TARKASTELU	49
17.1 Kyselyyn osallistuneiden taustatiedot	49
17.2 Lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten ja nuorten ikäjakauma ja sijoitusaika	50
17.3 Lastensuojelulaitostyöntekijöiden ammatteja	50
17.4 Sosionomi (AMK) koulutuksen tarjoamat ammatilliset valmiudet	50
17.5 Lastensuojelulaitosten toiminta-ajatus	55
17.6 Tärkeät arvot ja kasvatusperiaatteet	56
17.7 Sosionomien (AMK) keskeisimmät työtehtävät lastensuojelulaitoksessa.....	57
17.8 Sosionomien (AMK) vastualueet ja -tehtävät	58
17.9 Sosionomien (AMK) vastualueiden ja –tehtävien vaatimat tiedolliset ja taidolliset osaamisalueet.....	58
17.10 Sosionomien (AMK) käyttämät työmenetelmät lastensuojelulaitoksissa.....	60
17.11 Sosionomien (AMK) koulutuksen kautta saadut vahvuudet.....	61
17.12 Käytännöt harjoittelut sosionomi (AMK) koulutuksessa.....	62
17.13 Sosionomi (AMK) koulutuksen ja lastensuojelulaitostyöskentelyn tarpeiden kohtaaminen	62
17.14 Lastensuojeluopinnot sosionomi (AMK) koulutuksessa ja mahdolliset kehittämishdotukset.....	63

18 POHDINTA	64
LÄHTEET	71

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Liite 2. Saatekirje

Liite 3. Tutkimuslupa-anomus

1 JOHDANTO

Tänä päivänä opiskelu ja työelämässä toimiminen edellyttävät sopeutumista muutoksiin, suurempaa autonomisuutta ja itseohjautuvuutta. Nykyaikainen työelämä vaatii myös monitaitoisuutta. Opiskelussa ja työssä tarvitaan yhä enenevässä määrin taitoja hahmottaa kokonaisuuksia, muutoksien ja erilaisuuden sietämistä, yhteistyö- ja verkostotaitoja, käytännön ongelmaratkaisutaitoja, tutkivaa, kokeilevaa ja kehittävää työtettä, eettistä otetta sekä yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten ennakointikykyä ja visiointia sekä itsesäätelytaitoja. (Uusitalo 2005, 42.)

Työelämän muutokseen ja muuttuviin ammattitaito- ja osaamisvaatimuksiin on viime vuosina kiinnitetty voimakasta huomiota (Uusitalo 2005, 40). Myös sosiaalialan koulutuksesta, sen tavoitteista, tehtävistä ja tuottamasta ammattitaidosta keskustellaan useissa yhteyksissä. Opintojemme loppusuoralla koimme kiinnostusta selvittää jo työelämässä toimivien sosionomien (AMK) mielipiteitä heidän saamastaan koulutuksesta ja sen tuottamasta ammattitaidosta. Kiinnostavaksi ja ajankohtaiseksi työympäristöksi näimme lastensuojelun, erityisesti lastensuojelulaitoksissa toteutettavan työn. Opinnäytetyömme aiheen ajankohtaisuutta korostaa vuoden 2008 alussa voimaan tuleva uusi lastensuojelulaki, jonka myötä työntekijöiden ammatillisuuteen kiinnitetään entistä enemmän huomiota.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulusta valmistuneita sosionomeja (AMK) työskentelee lastensuojelulaitoksissa muun muassa ohjaajan, vastaavan ohjaajan ja johtajan tehtävissä. Halusimme selvittää sosionomien (AMK) kokemuksia heidän omasta ammatillisesta osaamisestaan ja sen hyödyntämisestä lastensuojelulaitostyöskentelyssä. Opinnäytetyössämme kartoitimme sosionomien (AMK) työnkuvaa lastensuojelulaitoksissa ja mitä työmenetelmiä sekä koulutuksen kautta saatuja tietoja ja taitoja he työssään ovat käyttäneet. Tämän lisäksi kysyimme sosionomien (AMK) koulutukseen liittyviä mahdollisia kehittämisajatuksia.

Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen ja tarpeellinen, koska lastensuojelun eri työryhmissä käydyissä keskusteluissa on toistuvasti tullut esille näkemys siitä, että sosiaalialan peruskoulutus ei ole antanut riittäviä valmiuksia vaatimaan lastensuojelutyöhön.

2000-luvulla on virinnyt paljon erilaisia kehittämishankkeita, joiden avulla pyritään tai on pyritty löytämään uusia toimintamalleja lastensuojelussa toteutettavaan työhön tai ratkaisemaan eri ammattilaisten omaaman koulutuksen hyödynnettävyyttä ja selkeyttämään eri toimijoiden tehtävärakennetta. Myös sosionomi (AMK) koulutuksesta valmistuneiden tehtäväkuvan määrittäminen ja ammattitaidon hyödyntäminen on saattanut olla epäselvää. Edellä mainittuihin asioihin liittyen näimme tärkeäksi selvittää kykeneekö sosiaalialan ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) koulutus vastaamaan työelämän tarpeisiin ja antaako se opiskelijoille riittävät valmiudet oman alansa töihin.

Myös koulutuksen ja työelämän välisen yhteistyön lisääntyminen on sekä opiskelijan, oppilaitoksen että työelämän etujen mukaista. Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen myös siksi, että opiskelijat haluavat ajanmukaista tietoa omasta ammattialastaan ja siellä toimimisesta sekä palautetta kyvyistään pärjätä työelämässä.

Tarkastelumme kohteena olivat joidenkin Satakunnan alueella toimivien lastensuojelulaitosten sosionomit (AMK). Opinnäytetyömme tutkimus suoritettiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella, johon osallistui 12 sosionomia (AMK).

Aloitimme opinnäytetyön tekemisen syyskuussa 2007, jolloin saimme työmme aiheen rajattua ja aloimme perehtyä siihen liittyvään kirjallisuuteen. Lähetimme kyselylomakkeet lokakuussa 2007, vastausaika oli kaksi viikkoa ja suurimman osan vastauksista saimme noin kuukauden kuluessa. Opinnäytetyömme valmistui joulukuussa 2007.

2 SOSIAALIALAN AMMATTIKORKEAKOULUTUS

2.1 Sosiaalialan koulutus ja sen kehittyminen

Sosiaalialalla koulutuksesta keskustellaan jatkuvasti. Sosiaalialan jäsentämisen vaikeus tuntuu siirtyvän myös vaikeudeksi ymmärtää alan koulutuksen kokonaisuutta. (Pohjola 2007, 19.)

Sosiaalialalla on tarve moneen suuntaan eriytyvään osaamiseen. Alan ammattilaisten on hallittava yhteiskunnan palvelujärjestelmät ja sosiaalisten ongelmien kirjo. Ammatillaisen tulee omata hyvät vuorovaikutustaidot suhteessa asiakkaisiin ja ymmärtää ihmisen kehitystä kokonaisvaltaisesti. Sosiaalialalla tarvitaan niin hoivaa ja huolenpitoa kuin neuvontaa, ohjausta ja arjen sujuvuuden tukemista. Myös kokonaistilanteiden arviointi, johtaminen, suunnittelu ja tutkimus ovat osa sosiaalialan työtä. (Pohjola 2007, 19.)

Koulutusaloittain osaamisalueet syvenevät ja laajenevat ammattialan vaatimusten mukaan. Myös ammattikohtaisesti tarvitaan erikoisosaamista, jota voi hankkia jatko- ja täydennyskoulutuksella. (Pohjola 2007, 19.)

Sosiaalialan työntekijä vastaa asiakkaan tarpeisiin joko asiantuntijuudellaan, omalla osaamisellaan tai ohjaa hänet muiden palveluiden piiriin. Työntekijän tiedot, taidot ja kokemus vaikuttavat palvelun ja osaamisen laatuun. (Filppa 2002, 18.)

Viimeisen kymmenen vuoden aikana suomalaisen koulutuksen rakenteita ja sisältöjä on kehitetty voimakkaasti. Esimerkkejä kehityksen suunnasta ovat toisen asteen koulutusalojen yhdistymiset ja ammatilukioiden käynnistämiset, ammattikorkeakoulujen tuleminen entisten opistojen tilalle sekä yliopistojen ammatillisipainotteisten alojen vahvistuminen. Työelämän tarpeista ja kansainvälisistä haasteista lähtenyt uudistus on toteutettu ajalla 1991–2000. Sosiaalialalla muutokset ovat ulottuneet niin sosionomi- (AMK), lähihoitaja-, lastentarhanopettaja- kuin sosiaalityöntekijäkoulutukseenkin. (Filppa 2002, 30–31.)

Nykyisin käytössä oleva koulutuksen duaalimalli merkitsee sitä, että ammattikorkeakoulut ja yliopistot ovat rinnakkain vaihtoehtoisia ja sisällöllisesti eriytyneitä koulutusväyliä. Kyseessä on sosiaalialan omaa koulutusvastuuta toteuttava, kokonaisuudessaan toisiaan täydentävä, ei-hierarkkinen rakenne. Ammattikorkeakoulut ovat kunnallisten tai yksityisten osakeyhtiöiden ja säätiöiden, kuntien tai kuntayhtymien ylläpitämiä ja ne kouluttavat henkilöstöä pääsääntöisesti kasvatuksen, hoito- ja huolenpitotyön sekä sosiaalisen tuen edellyttämän ammattitaidon alueille. Sosiaalityön yliopistokoulutus taas tähtää asiantuntijuuden ja sellaisen tietoperustan tuottamiseen, joka on opetuksessa kytkeyty tieteelliseen tutkimukseen erityisesti sosiaalityön ja sen ammattikäytäntöjen alueilla. (Filppa 2002, 30 - 31.)

2.2 Sosiaalialan opinnot ammattikorkeakoulussa

Ammattikorkeakouluissa suoritettavat sosiaalialan opinnot ovat laajuudeltaan 210 opintopistettä. Opinnot sisältävät 45 opintopisteen edestä käytännön opetusta ja harjoittelua, jolloin opittuja asioita voi soveltaa työelämässä. (Talentia 2007.) Osa opiskeluista on myös mahdollisuus suorittaa ulkomailla (Satakunnan ammattikorkeakoulu 2006, 6). Yleisimmin koulutus saadaan suoritettua kolmessa ja puolessa vuodessa. Sosiaalialan ja sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelmia on tarjolla 23 ammattikorkeakoulussa, joista kolmessa on mahdollisuus opiskella ruotsinkielellä. Sosiaalialan koulutusohjelmista valmistuvien tutkintonimikkeet ovat sosionomi (AMK), geronomi (AMK) tai kuntoutuksen ohjaaja (AMK). (Filppa 2002, 31–32.) Ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen on mahdollisuus suorittaa myös ylempi ammattikorkeakoulututkinto, jonka tutkintonimike sosiaalialan koulutusohjelmassa on sosionomi (ylempi AMK). (Talentia 2007.)

Yleisesti ammattikorkeakoulujen tehtävänä on kouluttaa sekä tietäviä että taitavia osajia, ammatillisia asiantuntijoita, jotka omaavat sekä käytännöllistä osaamista että tieteellistä tietämistä. (Raij 2003, 43) Eri ammattikorkeakoulujen välillä löytyy kuitenkin vaihtelua koulutuksen lähtökohdissa. Niihin ovat vaikuttaneet muun muassa aloituspaikkojen määrä ja mahdollinen alueellinen painotus. Sosiaalipedagogiikkaa koulutus-

ohjelmana on tarjolla viidessä, sosiaalista kuntoutusta kahdessa ja sosiaalipalveluohjauksessa kolmessa ammattikorkeakoulussa. Muita suuntautumisvaihtoehtoja ovat kasvatus- ja perhetyö, sosiaalipalveluiden suunnittelu ja kehittäminen, toiminnalliset menetelmät sosiaalialalla, sosiaalipalvelutyö, erityisryhmien ohjaus, perhe- ja kriisityö, nuorisotyö, päihde- ja mielenterveystyö, sosiaalivakuutus, vammaistyö ja erityiskasvatus, sosiaalikasvatus, sosiaali- ja terveysalan strateginen johtaminen ja kehittäminen, kuntoutus. (Sosiaalialan osaajat 2015 – sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke, 163.)

Sosiaalialan koulutuksen sisällöissä painottuu kokonaisvaltaisuus ja laaja-alaisuus. Opetussuunnitelmissa ammatillinen osaaminen kattaa käsitteellisesti muun muassa hyvän ammattitaidon, jonka katsotaan sisältävän arvo-osaamisen, ”käden taidot” sekä tietojen soveltamisen erilaisissa käytännön tilanteissa. (Filppa 2002, 33.) Yhteyksien ylläpitäminen työelämään toteutetaan käytännössä monipuolisten ammatillisten harjoitteluiden, projektiopiskelun ja opinnäytetyön kautta. Tällä tavoin opiskelijat kartuttavat teoriaopintojen lisäksi aidoissa työympäristöissä hankittuja taitoja. Näin ollen sekä oppilaitos että työelämä toimivat oppimisympäristöinä. Ammattitaidon ja asiantuntijuuden kehittämisen kannalta teorian ja käytännön syvälinen yhteen liittäminen on tärkeää. (Kause & Virtanen 2004, 13.)

2.3 Sosionomi (AMK) koulutus

Sosionomi (AMK) koulutusta toteutetaan sekä nuorisokoulutuksena että aikuiskoulutuksena. Nuorisokoulutus järjestetään normaalina päiväkoulutuksena ja siihen hakeneista etusijalla ovat alle 25-vuotiaat. Aikuiskoulutus eroaa nuorisokoulutuksesta määrältään ja sisällöltään, vaikka se perustuukin samoihin tavoitteisiin. Suurin osa aikuiskoulutuksesta järjestetään niin sanottuna muuntokoulutuksena, mikä antaa pätevyyden samoihin tehtäviin kuin aiempi sosiaalialan opistotutkinto. (Sosiaalialan osaajat 2015 – sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke, 161.)

Sosiaalialan koulutus on kasvanut nopeasti ja koulutukseen valitaan vuosittain noin runsas 11 500 oppilasta, joista noin 2300 aloittaa sosionomi (AMK) opinnot. Sosionomeja (AMK) valmistuu vuodessa noin 1600. (Pohjola 2007, 19.)

2.4 Sosionomin (AMK) ammatillinen kelpoisuus

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säättävän lain tarkoitus on edistää asiakkaan oikeutta saada hyvää palvelua ja kohtelua edellyttämällä, että sosiaalipalveluiden ja sosiaalityön ammatillisella henkilöstöllä on sosiaalialan koulutus ja perehtyneisyys alaan. Kelpoisuuslainsäädäntö määrää, millä koulutuksella on kelpoinen eri sosiaalialan tehtäviin. Tällä on luonnollisesti vaikutus palveluiden ja niissä tehtävän työn laatuun. Lisäksi laki vahvistaa sosiaalialan koulutuksen ja ammattihenkilöstön asemaa ja arvostusta. Laki antaa selkeän kannanoton siitä, että sosiaalihuollossa on koko joukko tehtäviä, joihin vaaditaan tietyn, korkean koulutuksen saaneet ammattilaiset. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005, 1§ & 2§)

3 LASTENSUOJELUN OPPISISÄLTÖJÄ SOSIONOMI (AMK) KOULUTUKSESSA

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston lastensuojeluverkoston työryhmä on tarkastellut lastensuojelun oppisisältöjä sosionomi (AMK) koulutuksessa. Sosionomin (AMK) on mahdollista työskennellä ehkäisevän ja korjaavan lastensuojelun alueella, lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa sekä olla osallisena lastensuojelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelman laatimisessa. Ehkäisevän lastensuojelutyön osalta sosiaalialan ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelman tavoitteena on opettaa opiskelija tunnistamaan lapsen edun ja tarpeet ja toimimaan niiden mukaisesti. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto, lastensuojeluverkoston työryhmä 2007.)

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön osalta koulutuksen tavoitteena on antaa sosionomille (AMK) kykyä tukea lapsen ja huoltajien varhaista vuorovaikutusta. Koulutuksen myötä opiskelijan tulisi osata soveltaa lastensuojelulakia sekä muita lastensuojelutyöhön liittyviä lakeja ja säädöksiä asiakastyössä. Opetussuunnitelman tavoitteena on, että sosionomi (AMK) tuntee lainsäädännön työllensä asettamat oikeudet ja velvoitteet. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto, lastensuojeluverkoston työryhmä 2007.)

Jotta sosionomi (AMK) osaisi arvioida lastensuojelun tarvetta ja laatia asiakassuunnitelmia, opetussuunnitelman tulee sisältää edellä mainittuihin tehtäviin valmentavia opintoja. Tällöin tavoitteena on, että opiskelija oppii arvioimaan lapsen edun mukaiset muutostarpeet sekä osaa työskennellä yhteistyössä lapsen, hänen läheistensä sekä moniammatillisten verkostojen kanssa. Lisäksi opiskelijan tulee oppia dokumentointia sekä lastensuojelun asiakassuunnitelmien laatimista. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto, lastensuojeluverkoston työryhmä 2007.)

Sosiaalialan ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelman tavoite korjaavassa lastensuojelutyössä on, että opiskelija pystyy suunnitelmalliseen, tavoitteelliseen ja arvioivaan työskentelyyn lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Opiskelija tulee myös kyetä tukemaan nuoren itsenäistymistä ja toteuttamaan nuoren tarpeita vastaavaa jälkihuoltoa yhteistyössä nuoren ja muiden tahojen kanssa. Kasvatuksellisen työyhteisön esimiehenä toimiminen kuuluu myös ammattikorkeakoulussa opetettaviin taitoihin. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto, lastensuojeluverkoston työryhmä 2007.)

Lastensuojelussa tehtävään työhön sosionomi (AMK) koulutus valmistaa muun muassa koulutusohjelmaan kuuluvilla lastensuojelu-, nuoriso- ja perhetyön sekä mielenterveys-, kriisi- ja päihdetyön opintojaksoilla. Esimerkiksi Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehdon valinneiden opiskelijoiden opetussuunnitelmaan sisältyvässä lastensuojelu-, nuoriso- ja perhetyön opintojaksoselosteessa listataan tavoitteiksi muun muassa se, että opiskelija ymmärtää miten yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat perheeseen, sen olemukseen sekä asemaan. Opintojaksolla käsitellään perheiden kohtaamia sosiaalisia ongelmia ja sitä, miten niillä on vaikutusta perheessä elävien lasten ja nuorten elämään. Opintojakson myötä opiskelija tutustuu lastensuojelutyön ja nuorisohuollon sisältöön sekä perehtyy siviili- ja rikoslainsäädäntöön, jotka

ovat keskeisiä lasten, nuorten sekä perheiden kanssa tehtävän työn kannalta. (Satakunnan ammattikorkeakoulu 2007.)

Diakonia-ammattikorkeakoulussa opiskelijan on mahdollisuus valita muun muassa lapsuus ja nuoruus -opintokokonaisuus. Tähän kokonaisuuteen kuuluu lapsuus ja nuoruus elämänvaiheena -opintojakso, jossa käsitellään muun muassa lastensuojelun lähtökohtia, varhaiskasvatusta ja lainsäädäntöä. Lastensuojelutyön menetelmiin ja lastensuojelutyössä tarvittavaan osaamiseen syvennyttään kasvun ja kehityksen ohjaaminen ja tukeminen -nimisellä opintojaksolla. (Lastensuojelun kehittämishanke, 9.)

Pirkanmaan ammattikorkeakoulun vaihtoehtoisissa ammattiopinnoissa opiskelija voi valita lastensuojelu ja perhetyö -opintokokonaisuuden. Kyseinen opintokokonaisuus koostuu mielenterveystyön, päihde- ja kriminaalitehtävien sekä luovat taidot lastensuojelutyön menetelminä -kursseista. Vaihtoehtoisina opintoina Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa on muun muassa perhetyön kurssi, joka sisältää eri ikäisten terveydenedistämisen- ja hoitotyötä. Yksi vaihtoehtoisten ammattiopintojen opintokokonaisuus on varhaiskasvatus. (Lastensuojelun kehittämishanke, 13.)

4 SOSIONOMI (AMK) OMAN ALANSA ASIANTUNTIJANA

4.1 Sosionomin (AMK) ydinosaaminen

Ammatillinen osaaminen koostuu yleis-, perus- sekä erityisosaamisesta. Yleisosaaminen on mahdollista määritellä eri ammateissa sovellettavana tai erilaisissa tehtävissä tarvittavana osaamisen muotona. Perusosaaminen on ammattiin liittyvää osaamista ja erityisosaamiseen sisältyy muun muassa työn sisältöä ja –prosessia koskevat tiedot, taidot ja arvot sekä reflektiivisyys, teoreettisuus ja ammatillisuus. Koulutuksen merkitys osaamista määriteltäessä on keskeinen. (Filppa 2002, 27.)

Ammatillista osaamista koskevissa keskusteluissa esille nousee usein myös ydinosaamisen käsite. Ydinosaamisella tarkoitetaan ominta ja keskeisintä osaamista, jonka tietyn koulutuksen saanut ammattiryhmä hallitsee muita paremmin. Ydinosaaminen liittyy aina siihen tehtävään, johon koulutuksen tulisi antaa valmiudet. Näin ollen työtehtävien vaihdellessa myös ydinosaamisen sisältö vaihtelee. Ydinosaamisesta voidaan puhua vasta, kun opittu on koeteltu käytännön työtehtävissä. (Kause & Virtanen 2004, 27.)

Sosionomin (AMK) osaamista ja ammattitaitoa kuvataan sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkostoraportissa ”Sosionomin (AMK) ydinosaaminen” (2001). Raportista ilmenee, että sosionomin (AMK) ydinosaamista ovat yhteiskunnallinen tietoisuus ja vaikuttaminen sekä sosiokulttuurinen osaaminen. Lisäksi ydinosaamiseen kuuluu kasvun, arkielämän ja sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen, toimintaympäristön tunteminen sekä palveluiden kehittäminen. Tiedollinen, eettinen sekä menetelmällinen osaaminen ovat myös osa sosionomin (AMK) ammatillisia valmiuksia. (Rovaniemen ammattikorkeakoulu 2006.)

Ydinosaamisen lisäksi voidaan myös puhua ydintaidoista. Sosionomin (AMK) ydintaitoihin lukeutuvat vuorovaikutus-, viestintä- ja rinnalla kulkemisen taidot. Ydintaitojen osaamiseen liittyvät myös kriittisen reflektoinnin taidot ja kyky toimia erilaisissa työyhteisöissä. Oma osaamisalueensa on lisäksi työn, organisoinnin ja johtamisen taidot sekä tutkimis- ja kehittämistaitojen hallitseminen. (Rovaniemen ammattikorkeakoulu 2006.)

Sosionomin (AMK) työtä ohjaavat eettiset periaatteet. Ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus sekä syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen ovat keskeisiä aatteita, joiden mukaan sosionomin (AMK) tulee työskennellä. (Rovaniemen ammattikorkeakoulu 2006).

4.2 Sosiaalialan koulutusohjelmakohtaiset kompetenssialueet

Sosiaalialalle on määritelty koulutusohjelmakohtaiset kompetenssialueet, jotka koulutuksen myötä opiskelijan tulee hallita. Kompetenssilla eli pätevyydellä tarkoitetaan työntekijän valmiuksia, kykyjä ja ominaisuuksia suoritua tietystä tehtävästä, se on siis

henkilökohtaista osaamista. (Helakorpi 2005, 58.) Sosiaalialan koulutuskohtaiset kompetenssialueet ovat eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen.

Sosiaalialan eettiseen osaamiseen kuuluu, että sosionomi (AMK) on sisäistänyt arvot ja periaatteet, joiden mukaan sosiaalialalla tulee toimia. Sosionomin (AMK) tulee pystyä ottamaan jokainen ihminen huomioon yksilönä ja olla kykenevä toimimaan arvostitiloja sisältävissä tilanteissa. Sosionomin (AMK) eettiseen osaamiseen sisältyy myös tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistäminen sekä huono-osaisuuden ehkäiseminen. (Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi 2007.)

Asiakastyön osaaminen sisältää sosionomin kyvyn luoda työntekijän ja asiakkaan välille vuorovaikutussuhde, joka edesauttaa asiakasta. Sosionomin (AMK) tulee osata käyttää tilanteen mukaisia työmenetelmiä sekä pystyä auttamaan ja ohjaamaan asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän eri elämäntilanteissaan. (Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi 2007.)

Sosionomin (AMK) tulee hallita sosiaalista turvallisuutta ja hyvinvointia tukevat palvelujärjestelmät sekä sosiaalialan lainsäädäntö. Asiakkaalle parhaiten sopivat palvelut ja mahdolliset palveluiden muutokset sekä kyky toimia eri yhteistyöverkostoissa ovat sosionomille (AMK) ominaisia osaamisalueita. (Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi 2007.)

Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen tarkoittaa, että sosionomi (AMK) osaa arvioida omaa toimintaansa sekä soveltaa toiminnassaan erilaisia ajattelu- ja työskentelytapoja sekä tuottaa uutta tietoa. Sosionomi (AMK) koulutuksen tulee tarjota opiskelijalle sellaiset taidot, että hän pystyy toimimaan työyhteisössä sekä osavaikuttajana että esimiehenä sekä pystyy myös kehittämään sosiaalialan osaamista. Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen tarkoittavat, että sosionomi (AMK) ymmärtää muita kulttuureita ja pystyy sen puitteissa toimimaan yhteistyössä muiden kanssa vahvistaen ja tukien yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Sosionomi (AMK) pystyy myös osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttamaan yhdessä asiakkaiden kanssa mahdollisiin epäkohtiin. (Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi 2007.)

Yhteiskunnallisen analyysitaidon hallitseminen edellyttää yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen ymmärtämistä ja jäsentämistä sekä sen analysoinnin osaamista erilaisista teoreettisista näkökulmista. Yhteiskunnalliseen analyysitaitoon sisältyy myös taito osata jäsentää sosiaalisia ongelmia yhteiskunnallisesta viitekehystä katsottaessa. (Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi 2007.)

4.3 Asiantuntijuus

Ammatillinen osaaminen koostuu sekä teoriasta että käytännöstä. Ammatillisesta asiantuntijuudesta voidaan puhua, kun teoriaa ja käytäntöä osataan saumattomasti hyödyntää yhdessä. Asiantuntijuus on tietoihin, taitoihin, osaamiseen ja kokemukseen perustuvaa. Asiantuntija kykenee analysoimaan tilanteen, tekemään johtopäätöksiä ja suunnitelmia tilanteiden ratkaisemiseksi. (Kause 2004, 27.) Nykyään on korostunut näkemys, jossa painottuu yksittäisen oppijan sijasta yhteisöt ja verkostot sekä niissä tapahtuva vuorovaikutus ja oppiminen. Asiantuntijuus on yhä enenevässä määrin tiimien, työryhmien ja kokonaisten työyhteisöjen ominaisuus. (Ahola, Kivelä & Nieminen 2005, 27.)

Virpi Filppa (2002, 29) toteaa asiantuntijan olevan henkilö, joka tietää muita enemmän jostakin asiasta ja hän omaa ammatin vaatiman tutkinnon. Asiantuntija kykenee antamaan virallisia lausuntoja ja hän tekee luovaa työtä. Asiantuntija osaa myös analysoida tilanteita sekä tehdä johtopäätöksiä ja kehittää suunnitelmia erilaisten tilanteiden ratkaisemiseksi.

Ammattikorkeakoulusta valmistunut henkilö omaa laajaa ja monipuolista osaamista asiantuntijuuden kehittymisen lähtökohtana. Asiantuntija osaa käyttää ja löytää sekä rajata työssään esille tulevia kysymyksiä ja etsiä niihin tutkittuun tietoon perustuvia vaihtoehtoisia ratkaisuja. Ammattikorkeakoulusta valmistuneella on ammattiin ja tehtäviin tarvittavaa tietoa, taitoa, tuntemusta sekä kykyä hallita asiantuntijuusalaansa liittyvät työprosessit ja työympäristöt. Asiantuntija löytää omaan alaansa kuuluvat ongelmat ja pystyy rajaamaan ja määrittelemään ne. Asiantuntija osaa myös etsiä ongelmiin rat-

kaisuja. Jotta asiantuntijuus olisi kehittyvää, tulee työntekijän tarkastella kokemuksiaan kriittisesti. (Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2004, 15.)

Asiantuntija tarvitsee tutkivaa työtettä ja tärkeää onkin huomioida, että toisilta saadut ohjeet ja tiedot eivät yksinään riitä asiantuntijan toiminnan perusteeksi. Sen sijaan opiskelija tai työntekijä havainnoi jatkuvasti yhdessä muiden kanssa työtapojaan ja ympäristöään, etsii uusia ratkaisuja sekä analysoi ja tarjoaa perusteltavia ja tuloksellisia toimintavaihtoehtoja. Asiakaslähtöisessä työssä ja moniammatillisessa tiimissä korostuvat yhteistyötaitojen merkitys. Sosiaalialan asiantuntijuuteen ei voi kehittyä yksin vaan ainoastaan yhteistyötä tehden ja verkostoitumalla muiden kanssa. (Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2004, 16.)

Asiantuntijuus kehittyy yleensä vasta pitkällisen kokemuksen ja harjaantumisen, yrityksen ja erehdyksen kautta (Ahola ym. 2005, 9). Asiantuntijuus ei ole pysyvä olotila. Kokemusten ja tiedonhankinnan avulla ammatillinen pätevyys lisääntyy. Työelämä ja koulutus eivät yksinään ole takaamassa menestystä työelämässä. Toinen kehittyy hyväksi asiantuntijaksi, kun taas toisesta koulutus ja kokemus muokkaavat työntekijän, jonka asiantuntijuus on vähäistä. Todellinen asiantuntijuus syventyy kuitenkin jatkuvan opiskelun ja kokemuksen avulla. (Janhonen & Vanhanen-Nuutinen 2004, 17.)

Lastensuojelun asiantuntijuus sisältää tunnetiedon, arvojen sekä päättely- ja harkintataitojen lisäksi asiatietoa esimerkiksi lainsäädännöstä, lapsi- ja perhepolitiikasta sekä lapsen kehityksestä ja kehityksen riskitekijöistä. Lastensuojelun työntekijän tulee ymmärtää myös perhedynamiikkaa sekä olla ajan tasalla väliintulomenetelmistä. Tämän lisäksi lastensuojelutyöhön vaikuttaa käytännöllinen ja kokemukseen pohjautuva tieto. Siihen kuuluvat aikaisempi elämäkokemus, taidot kohdata ihmisiä sekä käsitys toiminnan seuraamuksista ja tunteiden, toiveiden sekä uskomusten vaikutuksesta toimintaan. (Pölkki 2004, 272.)

4.4 Seurantatutkimus

Päivi Jaatinen on vuonna 2005 tehnyt Satakunnan ammattikorkeakoulun kolmannen seurantatutkimuksen, jonka tarkoituksena oli selvittää, miten Satakunnan ammattikorkeakoulu on onnistunut tehtävässään ammattikorkeakouluna. Tutkimus toteutettiin kyselynä ja sen perusjoukon muodostivat kaikki Satakunnan ammattikorkeakoulusta vuosina 1995–2003 valmistuneet ja heidän työnantajansa. Kyselyistä selvisi muun muassa, että koulutustyytyväisyys oli hyvä. Tyytyväisimpiä (78 %) Satakunnan ammattikorkeakoulusta saamaansa koulutukseen olivat liiketaloudesta valmistuneet. Tosin ero sosiaali- ja terveysalaan (75 %) sekä tekniikkaan (71 %) ei ollut kovin suuri (Jaatinen 2005, 6, 71).

Seurantatutkimukseen osallistuneilta kysyttiin, miten he oman arvionsa mukaan olivat saavuttaneet opiskelunsa aikana eri työelämätaitoja. Työelämätaidot oli ryhmitelty neljään pääluokkaan: oman toiminnan hallinta, kommunikaatiotaidot, ihmisten ja tehtävien johtamisessa tarvittavat taidot sekä innovatiivisuus ja muutoksen käynnistämiseen tarvittavat taidot. Valmistuneet kokivat saavuttaneensa koulutuksessa parhaiten kommunikointitaidot ja lähes yhtä hyvin oman toiminnan hallinnan taidot. Johtamistaidot, innovatiiviset ja muutoksen käynnistämistaidot oli saavutettu jonkin verran huonommin. Saavutetuksi koettu osaamistaso voidaan tulkita vain melko hyväksi. (Jaatinen 2005, 100.)

Seurantatutkimuksesta ilmeni, että erityisiä haasteita kouluttajalle antoivat palautteen hyödyntäminen, oman ammatin hallinta, johtaminen ja organisointi, konfliktien hallinta ja ongelmaratkaisutaitojen opetusalueet. Näillä osa-alueilla osaamisvaje todettiin suureksi ja niiden osaamishaasteet nähtiin voimakkaasti kasvaviksi. Työntekijien edustajien mielestä vastaavuus valmistuneiden osaamisen ja työpaikalla tarvittavan osaamisen välillä oli hyvä. Heidän mielestään koulutuksen järjestäjän haasteena on saadun palautteen hyödyntäminen ja muuttaminen käytännön toimenpiteiksi. Erityisen haasteellisenä nähtiin osaamistarpeiden oikea-aikainen ennakointi. Työntekijien edustajista selvä enemmistö (78 %) arvioitsi Satakunnan ammattikorkeakoulusta valmistuneen työntekijän osaamisen vastaavan hyvin työpaikan osaamistarpeita. (Jaatinen 2005, 114–115,158.)

5 SOSIONOMIN (AMK) TYÖLLISTYMINEN

Sosionomi (AMK) koulutus tarjoaa paljon mahdollisuuksia toimia erilaisissa sosiaalialan tehtävissä. Markkinoilla on paljon työtehtäviä, joihin sosionomilla on pätevyys, mutta paikkaan ei haeta työntekijää kyseisellä nimikkeellä. Yleisimpiä ammattinimikkeitä ovat erilaiset ohjaajan ja perhetyöntekijän nimikkeet. Sosionomilla on myös mahdollisuus hakea paikkoja, joihin halutaan esimerkiksi lastentarhaopettajaa, lastensuojelulaitoksen tai asumispalveluyksikön ohjaajaa, kehitysvammaisten ohjaajaa, kuntouttavan työtoiminnan tai kotipalvelun ohjaajaa. Sosionomi (AMK) voi työskennellä myös projekti- ja perhetyöntekijänä, järjestötyöntekijänä, päivähoiton ohjaajana tai johtajana sekä vanhustyön johtajana tai projektijohtajana. (Talentia 2007.)

Sosionomeista (AMK) kaksi kolmesta on töissä kunnissa ja runsas neljännes työskentelee yksityisellä sektorilla. Lähes puolet on sijoittunut lasten, nuorten ja perheiden auttamistyöhön ja noin kolmannes työskentelee erityisryhmien kanssa. (Pohjola 2007, 18.)

Viime vuoden lopulla valmistuneessa Sotenna-tutkimuksessa tarkasteltiin sosiaalialan koulutuksen kehitystarpeita. Tutkimuksessa ilmenee, että sosionomi (AMK) koulutuksesta valmistuu jonkin verran liikaa työntekijöitä, koska valmistuneista lähes kolmannes sijoittuu alan ulkopuolelle. Koska sosionomin (AMK) asema ei ole vielä vakiintunut, esitetään tutkimuksessa, että sosionomien (AMK) nuorisokoulutuksessa olisi edelleen noin 1500–1600 aloituspaikkaa vuodessa, vaikka ennakointilaskelmat osoittivat koulutustarpeen pienenemistä. (Pohjola 2007, 18.)

6 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun tulee tähdätä toiminnoillaan lapsen persoonallisuuden ja fyysisten sekä psyykkisten ominaisuuksien tasapainoiseen kehittämiseen. Yksityisten lasten oikeuksien ohella huomiota tulee kiinnittää myös rakenteellisiin tekijöihin lastensuojelussa, kuten perhehoidon saatavuuteen, perheiden valintaan, ohjaukseen sekä tukeen ja valvontaan. Huomiota tulee myös kiinnittää laitoshoidon yksiköiden kodinomaisuuteen, lasten psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kehitystä edistäviin tukipalveluihin sekä perheen kuntoutukseen. (Mikkola 2004, 73.)

Lastensuojelun itsestään selvä tehtävä on lasten auttaminen sekä suojeleminen. Lastensuojelutyötä voidaan tehdä monin eri tavoin ja siinä kohdattavat tilanteet ovat yksilöllisiä ja moninaisia. (Bardy 2004, 195.) Suomi on sitoutunut noudattamaan Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimusta, minkä mukaan lasta ei tule erottaa vanhemmistaan vasten heidän tahtoaan, paitsi jos lasta laiminlyödään tai kohdellaan huonosti. (Taskinen & Törrönen 2004, 12). Myös laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamisen sekä kasvattajien perustehtävän (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/631). Lapsen auttaminen on vaativa tehtävä varsinkin silloin, kun avuntarve ei ole selkeästi rajattavissa. Perheen tilanteeseen saattaa vaikuttaa yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä tekijöitä aina toimeentulosta minäkuvaan, ihmissuhteista lukutaitoon ja terveydestä ruokaan ja vaatteisiin. (Bardy 2004, 195.)

6.1 Lastensuojelun asiakkaat

Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa eri tavoin joko perheen omana avunpyyntönä, muiden yhteydenottona ja lapsen asian puheeksi ottamisena tai lastensuojeluilmoituksesta. On myös mahdollista, että yhden lapsen asia tulee vireille yhtä aikaa useiden eri tahojen kautta. (Heino 2007, 31.)

Perinteisesti lastensuojelu on kohdistunut yhteiskunnallisesti heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin. Huono-osaisuutta on kuvattu esimerkiksi perheen suuren lapsiluvun, työväestöön tai vuokra-asumiseen kuulumisen avulla. (Taskinen & Törrönen 2004, 18.) Lastensuojelun piirin kuuluvissa perheissä lapsen tarpeet eivät ole ensisijaisia. Perheen verkostot ovat usein vähäiset ja vanhempien omat varhaiset hoivakokemukset saattavat olla puutteellisia sekä suhteet lähisukulaisiin huonot. Tämän kaltaisissa ongelmissa on varauduttava pitkäaikaiseen tukeen. (Kalland 2004, 137.)

Tänä päivänä Suomessa on vielä suhteellisen vähän maahanmuuttajalapsia ja –perheitä lastensuojelun asiakkaina. Tästä huolimatta lastensuojelussa on kiinnitettävä huomiota maahanmuuttajien asiakkuuteen liittyviin erityiskysymyksiin ja –haasteisiin. Etnisten vähemmistöjen kanssa työskenneltäessä tarvittavia erityistietoja ja –taitoja voidaan kutsua monikulttuuriseksi kompetenssiksi, jonka osaamiseen sisältyy työntekijän tietoisuus omasta etnisyydestä sekä yleinen kulttuuri- ja historiatietous. Olennaista on myös kyky ymmärtää vähemmistöjä koskevia sosiaalisia ongelmia ja tilanteita. Kun lastensuojelulaitoksen työntekijä kohtaa eri etnisen taustan omaavan lapsen tai nuoren, tulee hänen osata käyttää joustavia vuorovaikutustaitoja sekä kyetä huomioimaan erilaiset kulttuuriset voimavarat. (Anis 2006, 69–71.)

6.2 Lastensuojelun tilastoja

Lastensuojelun piirissä olevien lasten määrä Suomessa on lisääntynyt. Vuonna 2002 avohuollossa oli 54 333 lasta ja vuonna 2006 heitä oli 59 069. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä vuonna 2002 oli 14 170, ja heistä noin puolet oli huostaanotettuja. Vuonna 2006 oli kodin ulkopuolelle sijoitettuna 15 628 lasta ja nuorta. Edellisestä vuodesta sijoitettujen määrä kasvoi 312 lapsella ja nuorella. Sijoitettujen kokonaismäärä on kasvanut viime vuosina 2-5 prosentin vuosivauhtia. (Lastensuojelu 2006, tilastotiedote 13/2007.)

Viimeisimmän sijoitustiedon mukaan huostaanotettuja (mukaan lukien kiireellisesti huostaanotettuja) lapsia oli 9 532. Huostaanotettujen määrä on viime vuosina kasvanut 2-6 prosentin vuosivauhtia. Kasvu hidastui hieman edelliseen vuoteen verrattuna. Huos-

taanotetuista 19,6 % oli huostassa tahdonvastaisesti. (Lastensuojelu 2006, tilastotiedote 13/2007.)

7 PERHE- JA YKSILÖKOHTAINEN LASTENSUOJELU

Lastensuojelulain keskeisin käsite on perhe- ja yksilökohtainen lastensuojelu. Siihen kuuluvat avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 5.8.1983/683, 8§.)

7.1 Avohuollon tukitoimet

Lastensuojelun avohuollosi kutsutaan lastensuojelun palveluja, joihin ei sisälly huostaanottoa (Taskinen & Törrönen 2004, 13). Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä, kun lapsen kasvuolot eivät turvaa tämän terveyttä tai vaarantavat lapsen kehitystä. Sosiaalilautakunnalla on velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin myös silloin, kun lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. (Helminen 1995, 39.)

Avohuollon tukitoimet on jaettu neljään osaan:

1. Palvelutarpeen ja ongelmatilanteen selvittäminen ja tarvittava varhainen tuki
2. Lapsen ja nuoren tukipalvelut
3. Perheen tukipalvelut
4. Vertaistukitoiminta

Palvelutarpeen ja ongelmatilanteen selvittäminen ja tarvittava varhainen tuki sisältävät muun muassa paikkakunnalle muuttaneiden perheiden opastusta sekä mahdollisuuden tutkimukseen kasvatus- ja perheneuvolassa. (Rousu & Holma 2003, 13–14.)

Lapsen ja nuoren tukipalvelut jakautuvat varhaisen tuen muotoihin sekä kuntouttaviin tukiin. Varhaisen tuen muotoihin kuuluvat esimerkiksi koulunkäynnin tukeminen yhdessä koulujen kanssa, päivähoitopaikan järjestäminen lapsen erityistarpeet huomioon ottaen, nuoren työhön sijoittumisen tukeminen sekä nuoren tukeminen asumisen järjestämisessä. Päihde- ja huumehoitopalvelut lapsille ja nuorille, hoitopalvelut kasvatus- ja perheneuvolassa sekä mahdollisuus erilaisiin terapioihin ja psykiatriseen hoitoon kuuluvat kuntouttaviin tukiin. (Rousu & Holma 2003, 13–14.)

Myös perheen tukipalvelut on jaettu kahteen osaan: varhaisen tuen muodot ja vaativa kuntouttava perhetyö. Varhaisen tuen muotoihin sisältyy muun muassa kotipalvelun ja perhetyöntekijöiden erilaiset tukipalvelut. Elämäntaitojen opettelemiseksi on mahdollista saada muun muassa kodinhoidon ja keittotaidon opastusta. Varhaisen tuen muotoihin kuuluvat myös tukiperheet, tukiasunnot ja turvakotipaikat. Vaativa kuntouttava perhetyö voi sisältää lapsen ja perheen kuntouttavaa, lyhytaikaista hoitoa avohuollon tukitoimenpiteenä toteutettavana sijoituksena, esimerkiksi lastenkotiin tai päihdehuollon hoitolaitokseen, joissa on mahdollisuus monipuolisiin perhekuntoutuspalveluihin. (Rousu & Holma 2003, 14.)

Vertaistukitoiminta tarjoaa pienten lasten vanhemmille erilaisia vanhemmuutta tukevia toimintoja ja kokoontumistiloja. Näihin lukeutuvat muun muassa vanhempainryhmätoiminta ja avoin päiväkotitoiminta. (Rousu & Holma 2003, 14.)

Lapsi voidaan sijoittaa oman kotinsa ulkopuolelle niin sanottuna avohuollon tukitoimeksi, lapsen omassa kodissa tapahtuvaa hoitoa tukevana lastensuojelun toimenpiteenä. Tällaisen sijoituksen on tarkoitus kestää lyhyehkön, usein ennalta suunnitellun ajan ja se voi koskea myös koko perhettä. Alle 12-vuotias lapsi voidaan lastensuojelulain mukaan sijoittaa yksin, ilman vanhempien mukanaoloa tällaiseen laitostai perhehoitoon pääsääntöisesti korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi. (Ahto & Mikkola 1999, 10.)

Joissakin perheissä vanhempien tuen tarve voi olla niin suuri, että avohuollon tukitoimilla ei siihen kyetä vastaamaan, eikä annettu tuki riitä turvaamaan lapsen hyvää hoitoa ja kasvatusta. Joissain tapauksissa on mahdollista, että vanhemmat kieltäytyvät ottamasta apua vastaan. Vanhemmilla saattaa myös olla niin pitkäaikaisia tai vaikeita päihde- ja mielenterveysongelmia, että niihin ei ole löydettävissä nopeita ratkaisuja. Jos avohuol-

lon tukitoimenpiteet ovat riittämättömiä turvaamaan lapsen hyvää hoitoa, tulee kunnan sosiaalilautakunnan tai sosiaali- ja terveyslautakunnan tai muun vastaavan toimielimen ottaa lapsi huostaan ja järjestää tälle lastensuojelulain mukainen sijaishuolto. (Ahto & Mikkola 1999, 8.)

7.2 Huostaanotto

Lastensuojelun äärimmäisin keino on huostaanotto, johon lastensuojelulaki velvoittaa, jos lapsi on vakavassa vaarassa. Huostaanotto on moniulotteinen prosessi. Se on psykologinen, sosiaalinen ja juridinen tapahtuma. Huostaanottoa on useimmiten edeltänyt useita vuosia kestänyt prosessi, jolloin vanhempien elämäntilanne, kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen ovat muuttuneet lapsen elämälle kohtuuttoman vaikeiksi. (Taskinen & Törrönen 2004, 15–16.)

Huostaanoton kriteerit täyttyvät, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Huostaanoton edellytyksenä on avohuollon tukitoimien riittämättömyys tai se, että ne eivät ole tarkoituksenmukaisia ja kun sijaishuollon järjestäminen on kyseisessä tilanteessa lapsen edun mukaista. Jotta huostaanotto olisi toteutettu juridisesti oikein, on sen myös tunnettava parhaalta mahdolliselta vaihtoehdolta. Tosin elämässä joudutaan joskus valitsemaan vähemmän tyydyttävistä mahdollisuuksista vähiten huono. (Taskinen & Törrönen 2004, 15–16.)

Huostaanottoa sellaisenaan ei voida pitää lapsen edun mukaisena toimenä muutoin kuin erittäin poikkeuksellisissa olosuhteissa. Lapsen ensisijaisena etuna tulisi pitää sitä, että lapsi saisi kasvaa ja kehittyä omassa perheessään. Tästä johtuen huostassapito tulee lopettaa, kun se ei ole enää lapsen edun mukaista. (Suomela 2004, 38.)

7.3 Kiireellinen huostaanotto

Kiireellinen huostaanotto voidaan suorittaa, jos lapsi on vaarassa tai muutoin kiireellisen huostaanoton ja sijaishuollon tarpeessa. Kiireellinen huostaanotto raukeaa 14 päivässä päätöksen tekemisestä, jollei sinä aikana ole saatu jatkopäätöksiä tehtyä. (Rousu & Holma 2003, 17.)

1.1.2008 voimaan tulevan uuden lastensuojelulain mukaan kiireellinen huostaanotto muuttuu kiireelliseksi sijoitukseksi. Kiireellinen sijoitus raukeaa, jollei hakemusta sijoituksen jatkamisesta ole 30 päivässä sijoituksen alkamisesta saatettu hallinto-oikeuden käsiteltäväksi. Jos huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi ovat suostuvaisia sijoituksen jatkamiseen huostaanottopäätöksen valmistelemiseksi, voi sijoituksen kesto olla enintään 45 päivää sijoituksen alkamisesta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 39§.)

Hallinto-oikeus voi jatkaa kiireellistä sijoitusta asioista vastaavan sosiaalityöntekijän hakemuksesta, jos se nähdään tarpeelliseksi huostaanottoasian valmistelemiseksi. Kiireellistä sijoitusta voi jatkaa enintään 60 päivällä. Edellä mainitun ajan päättyessä sijoitus raukeaa, jollei hallinto-oikeudelle ole tehty asiaa koskevaa hakemusta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 39§.)

7.4 Sijaishuolto

Lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestäminen kodin ulkopuolella kuuluu sijaishuollon tehtäviin. Sijaishuoltoon voidaan sijoittaa vain sosiaalilautakunnan huostaanottama lapsi. (Helminen 1995, 44.)

Sijaishuollon toteutusmuotoja ovat perhehoito ja laitoshoido tai jokin muu lapsen tarpeiden edellyttämä tapa. Lapsi on myös mahdollisuus sijoittaa väliaikaisesti vanhempinsa tai muiden huoltajiensa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. (Helminen 1995, 44.)

Sijaishuollossa olevalle lapselle on tärkeää turvata hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata sijaishuoltopaikassa tai sen ulkopuolella vanhempiaan tai muita hänelle tärkeitä henkilöitä sekä lähettää ja vastaanottaa kirjeitä tai niihin rinnastettavia luottamuksellisia viestejä tai muita lähetyksiä sekä käyttää puhelinta. Lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin henkilöihin voidaan kuitenkin rajoittaa, jos rajoittaminen on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä tai yhteydenpito saattaa vaarantaa lapsen sijaishuollon toteutumisen. (Lastensuojelulaki 5.8.1983/683, 24§ & 25§.)

Vuosien saatossa lasten ja perheiden ongelmat ovat kehittyneet moninaisiksi ja haasteellisiksi. Sijaishuollon toimijoilta vaaditaan monitahoista ja -puolista osaamista sekä yhteistyötä eri tahojen kanssa. Samalla myös lastensuojelun sijaishuollon palveluverkko on monipuolistunut. Kentällä toimii sijaiskoteja, ammatillisia perhekoteja, kunnallisia, yksityisiä ja valtion omistamia sekä järjestöjen ja yhdistysten ylläpitämiä laitoksia, jotka kaikki ovat muokanneet toimintaansa vastaamaan lasten ja perheiden tarpeita. Sijaishuollossa toimivilta yksiköiltä odotetaan vahvaa osaamista, korkeaa eettisyyttä ja toiminnan läpinäkyvyyttä palvelujen käyttäjien suuntaan. (Soininen 2004, 3.)

7.5 Jälkihuolto

Huostassapito tulee lopettaa, kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ilmene ja lopettaminen ei ole selvästi vastoin lapsen etua. Huostassapito loppuu aina myös silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta tai solmii avioliiton. Sosiaalilautakunnan huolenpito-velvollisuus jatkuu kuitenkin huostassapidon jälkeen jälkihuoltona. (Helminen 1995, 47–48.)

Oikeus jälkihuoltoon on vain sijaishuollon piirissä olevilla, huostaanotetuilla lapsilla. Jälkihuolto on lapselle vapaaehtoista, mutta kunnalle sen järjestäminen on pakollista määrärahoista riippumatta. (Laaksonen 2004, 12.) Jokaiselle lapselle tulee tehdä jälkihuoltosuunnitelma, mikä kuitenkin edellyttää, että tällä on lastensuojelun näkökulmasta arvioitu jälkihuollon tarve (Räty 2004, 32). Jos lapsi haluaa myöhemmin palata jälkihuollon piiriin, on se mahdollista siihen asti, kunnes hän täyttää 21 vuotta ja jälkihuol-

tovelvollisuus loppuu. Jälkihuoltolaki velvoittaa tukemaan lapsen lisäksi myös vanhempia sekä mahdollisia huoltajia. Vaikka avohuollon tukitoimina sijoitetut lapset eivät kuulu jälkihuollon piiriin, velvoittaa lastensuojelulaki kuitenkin tukemaan heitä myös täysi-ikäisyyden jälkeen. (Laaksonen 2004, 13.)

Jälkihuollon suurimpia haasteita on lapsen tarpeiden havaitseminen. Jälkihuoltosuunnitelman pääajatuksena on laatia lapselle tavoitteita, kartoittaa uuden elämäntilanteen mukanaan tuomia haasteita ja löytää keinoja niistä selviytymiseen. Vaikka lapsella on tukea antava lähiverkosto, sen lisäksi on tarpeellista perehtyä myös tarjolla oleviin palveluihin, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoon, työvoimatoimistoon ja nuorisotoimeen. Lisäksi on hyvä ottaa selvää urheiluseurojen, erilaisten järjestöjen ja seurakunnan tarjoamista palveluista. (Laaksonen 2004, 18–19,21.)

8 LASTENSUOJELULAITOS KASVUYMPÄRISTÖNÄ

Lastensuojelulaitoksiksi luetaan lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit sekä muut niihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset (LsL 1983, 29§). Lastensuojelulaitokset voivat olla erikoistuneita hoitamaan joko pieniä lapsia tai nuoria tai jonkinlaista erityishoitoa tarvitsevia lapsia. Osassa lastensuojelulaitoksissa toteutetaan myös hoitoa, joka on suunnattu koko perheelle. (Ahto & Mikkola 1999, 9.)

Laitoshoidon tarkoittaa laitoksessa järjestettävää sijaishuoltoa, jossa pääasiassa palkkatyösuhteessa olevat työntekijät toimivat lapsen arjen mahdollistajina (Pösö 2004, 206). Laitoshoidon voidaan myös toteuttaa avohuollon tukitoimena. Tällöin työntekijöiden tulee tukea lapsen kotikasvatusta ja pyrkiä selvittämään kotitilannetta. Tarkoituksena on korjata lapsen kasvua ja kehitystä haittaavia tekijöitä sekä tukea vanhempia lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. Tavoitteena on lapsen palaaminen omaan kotiin ja hoidon jatkuminen siellä. (Ahto & Mikkola 1999, 10.)

Lastensuojelulaitoksen tulee vastata lasten tarpeisiin. Tarpeet ovat niitä, jotka ovat synnyttäneet laitoshoidon tarpeen ja niihin vastaamisen tulee ohjata laitossijoitusta. Myös laitossijoitus itsessään synnyttää tiettyjä vaateita, joihin tulee reagoida. Lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten tulee kokea, että henkilökunta pitää hänestä huolta. Lasten tulisi myös saada selviä välineellisiä taitoja laitossijoituksensa aikana. Nämä taidot voivat liittyä niin koulutukseen kuin arkielämän taitoihinkin. (Pösö 2004, 210–211.)

Henkilökunnan ja lasten välillä on tärkeää yksimielisyys siitä, mitkä laitoksen tavoitteet ovat ja kuinka niitä tulee toteuttaa. Lasten ja henkilökunnan kulttuurien ei tulisi eriytyä toisistaan liikaa. Sellaiset laitostoiminnan muodot ovat tarpeen, jotka antavat lapsille vaikutusmahdollisuuksia ja tilaisuuksia ymmärtää toisen osapuolen toimintaa ja tavoitteita. Tällöin keskeistä on sekä lasten keskinäiset että lasten ja henkilökunnan välisten toimintojen laajuus ja monimuotoisuus. (Pösö 2004, 210–211.)

Laitossijoitus on lapselle yleensä huonompi vaihtoehto kuin perhesijoitus. Laitosympäristössä ei voida taata lapselle pysyviä kiintymyssuhteita, vaikka tälle pyritäänkin nimeämään omahoitaja. Laitos on kuitenkin turvallisempi vaihtoehto kuin se, että lapsi jätetään selviytymään kaltoin kohtelevien vanhempien hoivaan. (Kalland 2004, 136.)

Lastensuojelulaitoksissa lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta, yksityisyyttä ja salassapitoa sekä yhteydenpitoa lapselle tärkeisiin ihmisiin tulee kunnioittaa. Laitosympäristön tulee tarjota lapselle keinot itseilmaisuuksiin sekä mahdollisuuden tulla kuulluksi ja päättää omista asioista. Putkat, eristäminen, leimaaminen tai muu alistava käyttäytyminen lapsia kohtaan ei kuulu kasvatukseen, jonka päämääränä on lapsen tasapainoinen kehitys. Lapsen perusvapauksien rajoittaminen niin perhehoidossa kuin laitoksissakin edellyttää, että rajoitukset ovat lainmukaisia. (Mikkola 2004, 73.)

Vielä tälläkin hetkellä on arkipäivää lastensuojelulaitosten toiselle kymmenelle nouseva lapsimäärä, vaikka se ei missään oloissa täytä kodinomaisuutta yksikkökojoja arvioitaessa. Lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten taustoja tarkasteltaessa on huomioitava, että monella kodin ulkopuolella kasvavalla lapsella ja nuorella menetykset ovat olleet suuria. Tästä johtuen kodinomaisen riittävän huomion saaminen ja luottamuksellisen aikuissuhteen luominen edellyttää, että lapsia ei saisi kuulua yksikköön 4-5:tä lasta enempää. (Mikkola 2004, 73.)

8.1 Lasten ja työntekijöiden väliset suhteet

Lastensuojelulaitoksissa arjen olemus muodostuu ihmisten vuorovaikutuksellisista suhteista tietyssä tilassa. Lasten toiminnassa on nähtävissä institutionaalisten tavoitteiden läsnäolo. Ne ovat lasten arjen raamittajia, joihin lapset tuovat yksilöllisiä ja hetkittäisiä vaihteluja. Hyväksyttävänä ja institutionaalisina tavoitteina esiintyvät koulunkäynnin tukeminen ja säännöllisen päivärytmin oppiminen. Lasten ja työntekijöiden väliset suhteet sekä vuorovaikutuksellisuus ja tunteet sitovat arkea yhteen. Lastensuojelulaitoksissa lapset hakevat vertaistensa lisäksi myös aikuisten seuraa ja suuntaavat toimintaansa tiettyyn työvuoroon tulevan hoitajan mukaan. (Törrönen 2004, 121.)

Hoitajista kehittyy lastensuojelulaitoksissa asuville lapsille pitkäaikaisen asumisen aikana tärkeitä ihmisiä. Lasten ja hoitajien välille kehittyy tunneside, minkä seurauksena lapset odottavat itselleen tärkeiden hoitajien huomiota ja jakavat heidän kanssaan kokemuksia. Lapsista, työntekijöistä ja omaisista muotoutuu lastensuojelulaitoksen epävirallinen ryhmä, jolla on merkitystä myös virallisen toiminnan sujumiselle. (Törrönen 2004, 122.)

Pitkäaikaisessa laitoshoidossa lapset hakevat itselleen tärkeitä aikuisia ja yhteistä aikaa heidän kanssaan. Lapset myös suuntaavat toimintaansa muiden vertaistensa mukaan ja vaihtelevilla tavoilla liittoutuvat heidän kanssaan. Tällä tavoin lasten toiminta nivoutuu monin eri tavoin lastenkodin viralliseen sekä epäviralliseen toimintaan. Laitosympäristössä lapset eivät ole irrallisia tai marginalisoitu ryhmä, vaan hoitajat ja lapset yhdessä muokkaavat ja luovat arkea, eivätkä lapset näin ollen noudata aikuisten asettamia sääntöjä ja ehtoja kyselemättä. Tästä huolimatta aikuisilla on auktoriteettia ja näin valtaa suhteessa lapsiin. (Törrönen 2004, 122.)

Lasten ja henkilökunnan yhteinen toiminta luo osaston ja todennäköisesti myös osittain lastenkodin kollektiivista kulttuuria. Yhteisölliseen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ovat myös muut lapselle läheiset ihmiset ja heidän osuutensa lasten tukemisessa ja hyvinvoinnin luomisessa. Vertaisista, hoitajista ja muista läheisistä ihmisistä muodostuu lapsen sosiaalinen verkosto. (Törrönen 2004, 129.)

9 LASTENSUOJELUTYÖN LUONNE

Lastensuojelutyöhön kohdistuu paljon odotuksia ja vaatimuksia lasten ja heidän läheistensä, työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden osalta. Lainsäädäntö ja muut normit asettavat lastensuojelutyölle omat ehtonsa. Tutkimustieto ja arviointi eri muotoineen ovat tukena laadukkaana lastensuojelutyön kehittämässä. (Pölkki 2004, 272–273.)

Lastensuojelutyö ei asetu yksinkertaiseen ammatilliseen muottiin. Lastensuojelutyö koostuu yhteen hyvin erilaisia asiakkaita, työntekijöitä, verkostoja ja organisaatioita sekä menetelmiä. Lastensuojelutyöhön liittyy väistämättä epävarmuutta, epäselvyyttä, erehdyvyyttä, rajoittunutta tietopohjaa sekä voimakkaita tunteita ja ristiriitaisia arvoja. Tästä huolimatta on yritettävä karttaa vältettävissä olevia virheitä ja kehitettävä monipuolista ongelmanratkaisua. (Pölkki 2004, 272.)

Laitosympäristössä lasten kohtaamisessa ei voi välttyä kysymyksiltä vallasta ja kontrollista (Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 21). Lastensuojelulaitoksen työntekijät ovat vastuussa lasten ja nuorten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Työhön vaikuttavat monet osatekijät, kuten lastensuojelulaki, yhdessä sovitut toimintaperiaatteet ja työntekijöiden henkilökohtainen oikeudentaju sekä sosiaalialalla vallitseva eettinen normisto.

Ammatillinen vastuullisuus rakentuu työntekijän sitoutumisesta ammatin eettisiin lähtökohtiin. Näitä lähtökohtia ja työssä toteutettavia periaatteita on tärkeää pohtia koko työyhteisön kesken. Toiminnan muuttuva luonne sekä ammatissa toimimisen vastuullisuus edellyttävät työntekijältä reflektiivisyyttä. Reflektiivisyys tarkoittaa valmiutta tiedostaa ammatillisia ja henkilökohtaisia lähtökohtia sekä pyrkimystä kehittää työtä. (Niemi 2000, 14.)

Nykyään lastensuojelulaitoksissa käytetään kasvavassa määrin toiminnallisia työmenetelmiä, erilaisia projektikokeiluja ja moniammatillista tiimityöskentelyä. Lastensuojelulaitoksissa työskentelevien ammatillista identiteettiä ovat muuttaneet erilaisten työmenetelmien ja uudenlaisen vuorovaikutuksen tarve kuin myös työntekijöiden lisääntyvä kiinnostus toisiin toimimiseen. (Virtanen 1997, 1.)

Kaikissa lastensuojelulaitoksissa työskentelee kasvatushenkilökuntaa ja joissakin on myös oma sosiaalityöntekijä ja mahdollisesti psykologi. Lääketieteellinen asiantuntemus on yleensä hyödynnettävissä konsultaation tai muiden yhteistyömuotojen kautta. Vaikka vaadittava erityinen ammatillinen asiantuntemus ei olisikaan laitoksen käytettävissä päivittäin, tulisi asiantuntemuksen kuitenkin perustua laitoksen toiminnan tunteeseen ja tiiviisiin yhteistyösuhteisiin. (Hujala 2004, 268.)

Lastensuojelulaitoksissa tulee olla riittävästi henkilökuntaa, jotta pystytään takaamaan lapsen ja aikuisen tiivis hoidollinen, kasvatuksellinen ja huolta pitävä vuorovaikutus. Riittävä henkilökunta takaa sekä lapsen että myös henkilökunnan turvallisuuden. Riittävän henkilökunnan tulee taata hoito- ja kasvatushenkilökunnalle mahdollisuus läsnäolon jatkuvuuteen lapsen kanssa ja näin mahdollistaa hyvä hoidollinen vaikuttavuus. (Hujala 2004, 269.)

9.1 Ohjaajan työnkuva lastensuojelulaitoksessa

Ohjaajan työ on asiakkaan rinnalla kulkemista. Ohjaajan on tärkeää pohtia yhdessä perheen kanssa ongelmia, jotta niihin avautuisi uusia näkökulmia ja vanhemmat kykenisivät myös itse löytämään niihin ratkaisuja. Rinnalla kulkeva henkilö on tasavertainen tuettavaan nähden, mutta asiakassuhteessa huomioidaan silti ammatillisuus. Työ edellyttää itsetuntemusta ja vuorovaikutustaitoja. Ohjaajan tehtävänä on tukea vanhemmuutta kasvatuskysymyksissä ja rajojen asettamisessa lapsille. Ohjaajan työhön kuuluu myös perusasioiden opettaminen, kuten oikean päivärytmin löytäminen ja arjessa toimiminen. (Raivio 2007, 28.)

Ohjaaja voi saman lapsen kanssa tehdä pitkäkestoista, jopa kuukausia tai vuosia kestävä työtä (Niemi 2000, 6). Työ on arjen kokonaisvaltaista jakamista lapsen kanssa, eikä rajoitu ainoastaan virka-ajan puitteisiin. Suurin osa laitoksen työntekijöistä tekeekin vuorotyötä. (Virtanen 1997, 27.) Lastensuojelulaitoksissa työn luonne ei ole rutiininomaista vaan jokainen työpäivä tuo mukanaan uusia haasteita ja tilanteita, jotka vaativat työntekijältä sitoutumista ja läsnäoloa. Ohjaaja tukee laitoksessa asuvan lapsen koulun-

käyntiä sekä motivoi ja kannustaa arjen toiminnoissa. Ohjaajan työhön sisältyy myös arjen erilaisia askareita kuten ruuan valmistusta ja tilojen perussiisteydestä huolehtimista.

Lastensuojelulaitoksissa ohjaajalta vaaditaan myös taitoa laatia lainmukaisia asiakasdokumentteja. Dokumenteissa käsitellään oleellista ja valikoitua tietoa laitoksen arjesta ja siellä asuvista lapsista. Koska kaikkea tapahtunutta ei olekaan tarkoituksenmukaista dokumentoida, joutuu ohjaaja usein nopeasti tekemään ratkaisunsa siitä, mitä ja miten hän työstään kirjaa. Asianmukaisten ja oikeaoppimisten dokumenttien kirjoittaminen ja tallentaminen korostuu silloin, kun niitä käytetään asiakasta koskevien päätösten perusteluna ja toimenpiteiden suunnittelussa. (Kääriäinen 2006, 45.)

10 LASTENSUOJELULAITOKSISSA KÄYTETTÄVIÄ TYÖMENETELMIÄ JA TOIMINTATAPOJA

Olellainen osa lastensuojelun työprosessia ovat lapsilähtöiset ja perhekeskeiset työskentelytavat. Lastensuojelutyössä tarvitaan tutkittua ja arvioitua tietoa erityisistä hoito-, kasvat- ja kuntoutusmenetelmistä. Ne voivat olla suunnattu yksilölle, perheelle, ryhmille tai yhteisöille. (Pölkki 2004, 297–298.) Lastensuojelulaitoksissa hoitomenetelminä voivat olla esimerkiksi osastotyö, omahoitajatyö, perhetyö, vertaisryhmätoiminta, musiikki-, kuvataide- tai yksilöterapia. Hoitomenetelmiä tukemaan voidaan käyttää erilaisia toimintoja, jotka liittyvät esimerkiksi vapaa-ajantoimintaan, osastolla käynnistettyyn itsenäistymisohjelmaan, työpajatoimintaan tai seikkailukasvatukseen. (Virtanen 1997, 26.) Viime vuosina kiinnostusta ovat myös herättäneet erilaiset perhetyön muodot, kriisityö ja perhekuntoutus (Pölkki 2004, 298).

Lastensuojelulaitoksissa lapsen kohtaaminen on haasteellista ja vaatii erityistä osaamista ja taitoa. Työntekijöiden tulisi löytää jokaisen lapsen ja nuoren yksilöllisiä tarpeita vastaava työmenetelmä, jonka tulisi tukea vaikeissa elämäntilanteissa. Työmenetelmien

avulla työntekijä voi luoda asiakkaaseen luottamuksellisen suhteen, mikä eheyttää lapsen tai nuoren aikuiskuvaa. (Hietala & Jousmäki 2006, 27–28.)

Nykyään lastensuojelulaitoksissa käytetään kasvavassa määrin toiminnallisia menetelmiä, erilaisia projektikokeiluja ja moniammatillista tiimityöskentelyä hoidon ja kasvatuksen tukena (Virtanen 1997, 1). Toiminnalliset menetelmät, joiden päämääränä ovat hoidollisuus ja kasvatuksellisuus, ovat avuksi lapselle vapauttaen psyykkistä energiaa huumorin ja leikkien kautta (Hietala & Jousmäki 2006, 22; Väliavaara 2004, 13.) Ne myös auttavat lapsia pukemaan ajatuksensa sanoiksi ja toimivat peilinä lapsen kokemuksille. Toiminnallisissa menetelmissä pelit ja leikit auttavat lasta hahmottamaan omaa elämää, opettavat tunneilmaisua ja tarjoavat selviytymiskeinoja. Ne saattavat tarjota lapselle myös mahdollisuuden oivalluksiin oman elämän suhteen ja välimatkaa omiin traumoihin vertauskuvien avulla. Toiminnallisten työmenetelmien apuvälineinä voidaan käyttää muun muassa tunnepantomiiimi-, nalle- ja vahvuuskortteja sekä hedelmäpuuta ja tunnepyörää. (Väliavaara 2004, 13, 15–17, 19–20.)

10.1 Ratkaisukeskeisyys

Ratkaisukeskeisessä työmallissa ihminen nähdään aktiivisena toimijana, joka ei ole sidoksissa menneisyyteen tai nykyisyyteen. Aktiivinen toimija voi luovuuttaan apuna käyttäen omaksua uusia persoonallisuuspiirteitä ja käyttäytymistapoja. Ratkaisukeskeinen ajattelu pohjautuu siihen, että jokaisella yksilöllä on taitoja ja voimavaroja, joita voidaan hyödyntää ongelmien ratkaisemisessa. Työntekijän tehtävä on auttaa asiakasta löytämään ja hyödyntämään tämän kykyjä. (Heiskari 2001, 20.)

Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä painottuu asiakkaan ja työntekijän välinen yhteistyö. Työntekijän tehtävänä on keskittyä kuulemaan asiakkaan tavoitteita ja toiveita siitä, minkälaista yhteistyötä asiakas haluaa tehdä ja mihin asioihin hän haluaa muutosta. (Heiskari 2001, 22.)

10.2 Verkostotyö

Yksi lastensuojelulaitoksissa käytettävistä työmenetelmistä on verkostotyö. Verkostotyötä voidaan tehdä eri menetelmin ja monenlaisin ajattelutavoin. Suomen lastensuojelutyössä tunnettuja ja hyödynnettyjä verkostotyön muotoja ovat läheisneuvonpito, verkostoterapia ja ennakointidialogit, jotka ovat erityisesti kehitelty lastensuojelun tarpeisiin, sekä psykiatrisen työn piirissä kehitelty avointen dialogien toimintatapa. (Arnkil 2004, 214, 218.)

Verkostotyössä suuntaudutaan etsimään ja yhdistämään lapsen sosiaalisen verkoston voimavaroja. Lastensuojelun kannalta keskeistä onkin lapsen ja hänen läheistensä sekä asiaan kytkeytyneiden työntekijöiden välille sellaisten keskinäisten yhteyksien saaminen, että onnistutaan löytämään hyviä voimavarojen yhdistelmiä. Verkostotyön avulla voidaan löytää sellaisia ideoita, ratkaisuja ja resursseja, jotka erillisinä eivät tuottaisi yhtä hyviä tuloksia lapsen tilanteen helpottamiseksi. Verkostotyötä voidaan tehdä yksin, pienissä ryhmissä tai isommalla joukolla. Ratkaisevaa on se, mihin ollaan pyrkimässä ja mitä ollaan tekemässä. (Arnkil 2004, 214, 217.)

Verkostojen kartoittamiseen on olemassa erilaisia välineitä. Lastensuojelun piirissä tunnetuin niistä on verkostokarttojen laadinta asianomaisten kanssa. Verkostokartat ja niiden laadinnan yhteydessä käydyt keskustelut antavat paljon tietoa niistä suhteista, jossa kartoituksen kohteena olevat henkilöt elävät ja kuinka he nuo suhteet kokevat. Karttojen laadinta on kohtalainen väliintulo, sillä niitä laadittaessa henkilö alkaa mahdollisesti ensimmäistä kertaa hahmottaa itseään verkostossa eläjäksi. (Arnkil 2004, 218.)

10.3 Perhetyö

Joissain lastensuojelulaitoksissa toteutetaan perhetyötä, jonka keskeisempiä tavoitteita ovat perheen itsenäisen selviytymisen ja vanhemmuuden tukeminen. Työn metodeina voidaan käyttää lyhytterapiaa, systeemiteoreettista lähestymistapaa sekä tavoitteellista perheneuvottelua, toiminnallisuutta, ratkaisukeskeisyyttä ja yhteisöhoitoa, käytännöllistä kodinhoidollista tai lastenhoidollista neuvontaa ja apua joko perheryhmätoimintana

tai perhekohtaisesti. Työn tärkeimmän osuuden katsotaan tapahtuvan sillä matkalla, jonka työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla. Perhetyötä tehtäessä perhekeskeinen näkökulma pitää sisällään perheen tukemista ja korostaa sen voimavaroja ja sitä, että jollekin perheenjäsenelle sattunut tapahtuma vaikuttaa myös muihin perheenjäseniin. (Saarnio 2004, 240-241.)

Perhetyössä ratkaisukeskeisyys ja voimavarakeskeinen ajattelu ovat viime vuosina nousseet erityisen suosituiksi vaihtoehtoisiksi perinteisen ongelmalähtöisen lähestymistavan tilalle lastensuojelutyössä. Lähestymistavan tärkein ajatus on keskittyä ongelmien sijaan ratkaisuihin ja työn keskeisiä tavoitteita on nähdä asiat ja ongelmat voimavaroina. Tarkoituksena on päästä eroon toimintatavasta, joka päättyy helposti eri osapuolten syytelyyn tai ahdistuneisuuteen. Muita olennaisia periaatteita voimavarakeskeisessä ajattelussa ovat myös menneisyyden näkeminen voimavarana, vähäinen syyseuraussuhteen pohtiminen ja työskentelyn kohdentuminen tulevaisuuteen. Myös vahvuuksien ja onnistumisen kokemusten etsiminen ja korostaminen ovat osa voimavarakeskeistä ajattelua. Työssä käytetään ratkaisukeskeisiä kysymyksiä, joita ovat esimerkiksi onnistumista, selviytymistä ja ongelman poikkeuksia kartoittavat asteikko- ja ihmekysymykset. (Saarnio 2004, 247–248.)

Perhetyön yleistettyä lastensuojelutyössä ovat sen menetelmät monipuolistuneet. Tarjolla on erilaisia toiminta- ja ajattelumalleja sekä tekniikoita ja menetelmiä. Verkostojen käyttö on yksi yleistyneistä perhetyön menetelmistä. Lisäksi luovat ja toiminnalliset työmenetelmät ovat lisääntyneet. Perhetyön menetelmiä ovat roolikartat, HMI (haastattelu interventiona), riittävän vanhemmuuden arviointimalli pylpyrä sekä videoavusteinen perhetyö. (Saarnio 2004, 251–254.) Lisäksi yhtenä jälkihuollon toteuttamisen työmenetelmänä ja apuvälineenä voidaan käyttää umbrella-työkirjatyöskentelyä. Sen tavoitteena on nuoren tukeminen koulutuksen ja työmarkkinoille siirtymisen sekä itenäistymisen osa-alueilla. (Hietala ym. 2006, 31.)

10.4 Omahoitajamenetelmä

Omahoitajamenetelmää toteutetaan lastensuojelun laitoshuollossa yksilöllisenä hoito- ja kasvatemuotona (Hietala & Jousmäki 2006, 28). Omahoitajamenetelmässä lapselle

nimetään hoitaja, jonka ensisijainen tarkoitus on vastata lapsen yksilöllisiin ja hoidollisiin tarpeisiin. Omahoitaja sitoutuu suunnitelmalliseen ja pitkäjänteiseen hoitamiseen ja kasvattamiseen lastensuojelulaitoksessa. (Karppinen 2000, 14.) Omahoitajan osuus lapsen hoito- ja kasvatustilanteissa on laitossijoituksen onnistumisen kannalta erittäin merkittävä. Omahoitajasuhde alkaa lapsen tullessa lastensuojelulaitokseen ja päättyy lapsen sieltä lähtiessä. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 19.)

Jotta hoitoprosessi onnistuisi ja olisi tuloksekas, tulee omahoitajan alussa luoda lapseen kontakti sekä luottamuksellinen suhde. Kun lapsen ja omahoitajan välille on syntynyt luottamusta, voidaan edetä tarkkailemaan lapsen käyttäytymistä, oireita sekä suhtautumista kanssaihmiin. Omahoitaja pyrkii yhdessä lapsen kanssa löytämään tälle vaihtoehtoisia käyttäytymismuotoja ja auttamaan lasta tunnistamaan oman käyttäytymisensä syy- ja seuraussuhteita. (Karppinen 2000, 15.)

Omahoitajan tulee olla ajan tasalla lapsen asioista. Tehtäviin kuuluu lapsen kehityksen seuraaminen ja tälle asetettujen tavoitteiden toteutumisen arviointi. Omahoitaja on yleensä ensisijaisesti yhteydessä omahoidettavansa sosiaaliseen verkostoon ja eri yhteistyötahoihin sekä osallistuu yhdessä lapsen kanssa tätä koskeviin palavereihin. Omahoitaja laatii hoito- ja kasvatussuunnitelman sekä toimittaa kuukausittain koosteen omahoidettavansa tilanteesta sosiaalityöntekijälle.

10.5 Taide- ja kulttuurilähtöiset työmenetelmät

Lastensuojelussa taide- ja kulttuurilähtöiset työmenetelmät voivat olla avuksi tiedon ja ymmärryksen syventämisessä. Taidelähtöisellä työskentelyllä voi olla niin yksilöllisiä kuin yhteisöllisiäkin tavoitteita työn käytännöissä. Taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan houkutella esiin ihmisen luonnollista tarvetta monipuolisiin tunne- ja elämyskokemuksiin, jotka antavat lisää ymmärtämisen edellytyksiä älyllisen ja tiedollisen kehityksen lisäksi. (Känkänen 2006, 129, 137.)

Erityisesti lastensuojelun sijaishuollossa taiteen soveltava käyttö ja taiteen käyttäminen työvälineenä on tuttua. Lastensuojelulaitoksissa on pitkään käytetty toiminnallisia me-

netelmiä ja erilaisia terapiamuotoja, kuten musiikki- ja kuvataideterapiaa tai psyko-draamaa laitoksessa asuvien lasten kanssa tehtävän työn tukena. Laitoksissa saatetaan myös käyttää vähemmän tuttuja luovuusterapioita, kuten valokuva- tai tanssiterapiaa lapsen kanssa työskenneltäessä. Taide on keino, minkä avulla ihmisellä on mahdollisuus tutkia sisintään. Taiteen avulla lapsi voi eritellä, purkaa ja liittää yhteen aistihavaintoja ja kokemuksia, joita hän ympäristöstään saa. (Känkänen 2006, 133.)

Taidelähtöisten menetelmien avulla yritetään saada moniulotteinen kuva itsestä ja elämästä. Sen avulla voidaan hakea vaihtoehtoisia ja uusia tapoja olla kosketuksissa omaan itseensä ja ympäristöön. Taidelähtöisiä menetelmiä käytettäessä tarkoituksena ei ole arvioida oikeaa ja väärää, vaan antaa mahdollisuus elämyksille. Taiteen avulla on mahdollista etsiä ratkaisuja tilanteisiin, jotka tuottavat neuvottomuutta ja vaativat uudenlaisia ratkaisuja. Hoito- ja kasvatustyössä taiteella ja taidelähtöisillä työmenetelmillä on myös terapeutista merkitystä erityisesti, kun ne tuottavat iloa ja virkistystä mielelle sekä esteettisiä kokemuksia. Erilaisten ilmaisukeinojen avulla saatetaan tuttuihinkin asioihin löytää uusia merkityksiä ja tulokulmia. Myös narratiivisen työskentelyn, tarinoiden ja kokemusten avaamisen uskotaan olevan merkittävässä asemassa tulevaisuuden neuvonta- ja terapiakäytäntöjen kehittämisessä. (Känkänen 2006, 134–135.)

Taiteellinen toiminta on esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa osoittautunut monien hyvien kokemusten perusteella mahdollisuudeksi muutokseen ja uutta luovan tilan avaajaksi. Taiteellisen toiminnan avulla on mahdollisuus ottaa etäisyyttä vaikeisiin asioihin ja näin epäsuorastikin käsitellä niitä. Tekemisestä jää konkreettinen jälki ja tekemisen äärelle on mahdollista palata uudelleen. Kuvien käyttö, roolileikit ja musiikin tai tanssin avulla syntynyt avautuminen muodostuu kertojalle merkitykselliseksi. Ne voivat toimia välittävänä, suojaavana tai vapauttavana välineenä tarttua mielessä liikkuviin asioihin. (Känkänen 2006, 139.)

11 LAPSEN YKSILÖNVAPAUDEN RAJOITTAMINEN

Lastensuojelun piirissä on lapsia, jotka tarvitsevat tilapäisesti tiiviimpää hoito-otetta. Nämä lapset karkailevat, käyttävät huumeita tai muita päihteitä ja heillä esiintyy väkivaltaista käyttäytymistä. Taustalta löytyy usein myös pakonomainen rikoskierre ja koulunkäynnin laistamista sekä itsetuhoisuutta. Tällä tavalla oireilevien lasten kohdalla nykyiset lastensuojelulain mukaiset pakotteet ja rajoitteet eivät ole riittäviä. (Hujala 2004, 265.)

Lastensuojelun laitoshuollossa esiintyy työskentelymalleja, joiden tarkoituksena on turvata huolenpito tilanteissa, joissa lapsi välittömästi hoidon ja huolenpidon tarpeesta huolimatta vastustaa hoito- ja huolenpitotoimia (Hujala 2004, 265.) Joissakin lastensuojelulaitoksissa tällaisesta työmenetelmästä käytetään nimitystä vierihoito.

11.1 Vierihoito

Vierihoito tarkoittaa lapsen vuorovaikutuksen rajoittamista suhteessa ihmisiin, joista saattaa olla haittaa tai vahinkoa terveelle kehitykselle. Vierihoito kuitenkin pyrkii edesauttamaan vuorovaikutuksen syntyä aikuisten kanssa, jotka yrittävät tukea ja auttaa lapsen kehitystä positiivisella tavalla. (Tiusanen 2000, 21–22.)

Vierihoitoa käytetään lastensuojelulaitoksissa lasten kanssa, jotka ovat menettäneet hallintakykynsä ja jotka useasti ovat päihde-, karkailu- tai rikoskierteessä. Vierihoidon tulee aina olla tarkoin suunniteltu ja perusteltu hoitomuoto ja nuoren tulee tietää, mitkä ovat vierihoidon tavoitteet ja sisältö. Vierihoitoa ei myöskään tule pitää rangaistuksena, vaan keinona, jolla laitoksen työntekijät ottavat lapsen hädän vakavasti huomioon. (Tiusanen 2000, 22–23.)

Vierihoidon tavoitteina on antaa lapselle tämän tarpeiden edellyttämää huolenpitoa ja pysäyttää häiriökäyttäytyminen ulkoisen kontrollin avulla. Vierihoidossa on rajattu pois ylimääräiset ärsykkeet, jolloin kontaktin muodostuminen lapsen ja työntekijän välille on helpompaa. Vierihoidon tavoite on myös asettaa rajoja impulsiiviselle tuhoikäyttäytymiselle ja pakenemiselle sekä auttaa ja opettaa, miten selviytyä arkiaskareista. Vierihoidossa pyritään myös kohentamaan lapsen fyysistä tilaa. (Tiusanen 2000, 22–23.)

Lapsen tunteiden ja ajatusten tulkinta- ja käsittelytaito sekä ymmärrettävän kuvan muodostaminen lapsen kokemuksista ovat edellytys hoitomenetelmien onnistumiselle. Kaikki hoitomenetelmät edellyttävät lapsen huomioon ottamista ja lapsen ymmärtämistä eli mielenkiinnon kohdistamista häneen. Tärkeää on myös pyrkimys eläytyä lapsen ajatusmaailmaan ja saada täten tarkoituksenmukainen ja ymmärrettävä kuva hänestä. Lisäksi vaaditaan lapsesta huolehtimista eli sellaista aikuisen asennetta, joka välittää lapselle tunteen turvallisuudesta ja luottamuksesta. (Karppinen 2000, 15.)

11.2 Erityinen huolenpito

Lastensuojelulakiin (LsL 1983) on tehty lisäys erityisestä huolenpidosta pykälässä 32a-f (laki lastensuojelulain muuttamisesta 583/2006), joka on tullut voimaan 1.11.2006 ja joka on luonut edellytyksiä uudelle erityiselle hoidolle ja huolenpidolle, jossa lapsen itsemääräämisoikeutta voidaan rajoittaa laajemmin kuin aikaisemmin.

Sijaishuollossa olevalle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa, kutsutaan erityiseksi huolenpidoksi. Yksi erityisen huolenpidon tavoitteista on katkaista lapsen itseensä kohdistava vahingoittava käyttäytyminen ja kokonaisvaltaisen huolenpidon mahdollistaminen. (Lastensuojelun käsikirja, erityinen huolenpito 2007.)

Sijaishuollon aikana lapselle voidaan järjestää erityistä huolenpitoa vakavan päihde- tai rikoskierteen katkaisemiseksi, jos se nähdään välttämättömäksi lapsen edun kannalta. Erityistä huolenpitoa voidaan käyttää myös silloin, kun lapsi omalla käyttäytymisellään

vakavasti vaarantaa henkeään, terveyttään tai kehitystään. Erityisen huolenpidon edellytyksenä on myös, että lapsen hoitoa ja huolenpitoa ei voida muulla tavoin järjestää. (Lastensuojelun käsikirja, erityinen huolenpito 2007.)

Erityistä huolenpitoa on mahdollista järjestää lastensuojelulaitoksissa, joissa on riittävät ammatilliset ja muut valmiudet huolehtia erityisen huolenpidon toteuttamisesta. Erityistä huolenpitoa järjestävillä laitoksilla tulee olla hoidon toteuttamiseksi ja jatkuvan arvioinnin suorittamiseksi moniammatillinen työyhteisö. Työyhteisön tulee omata asiantuntemusta kasvatuksen, sosiaalityön ja psykologian ja lääketieteen alalta. (Hujala 2004, 268.)

12 LAATU LASTENSUOJELUSSA

Ensimmäinen valtakunnallinen suositus sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinnasta, sen järjestämisestä ja sisällöstä annettiin vuonna 1995. Nykyään monella paikkakunnalla on tarjota laadukkaita, monipuolisia ja kehittyneitä lastensuojelupalveluita. Lastensuojelun laatua määrittelevät sosiaalihuoltolaki (17.9.1982/710), lastensuojelulaki (5.8.1983/683) sekä lapsenhuoltolaki (8.4.1983/361) ja niissä esiintyvät periaatteet. Näiden lakien lisäksi on olemassa myös erilaisia tarkennuksia laadulle. Laadun kehittämisen tarve on jatkuvaa, sillä se ei ole projektiluontoista vaan osa jokapäiväistä työskentelytapaa. Lastensuojelupalvelujen on pystyttävä vastaamaan sekä lasten ja nuorten että yhteiskunnan muuttuviin tilanteisiin. (Laaksonen 2004, 256.)

Lastensuojelulaitosten toiminnan perustana on asiakkaan tarpeisiin vastaaminen. Toiminta ja vuorovaikutus asiakkaaseen tulisi olla kaikissa vaiheissa avointa. Jotta lastensuojelulaitosten tarjoamat palvelut olisivat laadukkaita, pitäisi tavoitteet, arvot ja laitoksen perustehtävät määrittää yhdessä. Jokaisen työntekijän on myös oltava perillä siitä, kuinka oma työnkuva on liitoksissa perustehtävään ja yhdessä tulee olla sovittu myös toimintatavat, kuten käytettävät työmenetelmät ja prosessin dokumentointi. (Laaksonen 2004, 257.)

Toiminnan ympäristö eli toiminnan rakenteet tulee olla järjestetty sellaisiksi, että ne parhaalla mahdollisella tavalla tukevat perustehtävän toteuttamista. Niihin kuuluvat konkreettinen toimintaympäristö, kuten sijainti ja tilat sekä toiminnan resurssit, mitkä pitävät sisällään muun muassa johtamistavan, henkilöstön määrän, koulutuksen, työohjauksen ja työvuorolistat. Myös taloudelliset resurssit ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ovat osa toiminnan rakenteita. (Laaksonen 2004, 257.)

Jotta yksikön toiminta kykenisi laadullaan vastaamaan asiakkaan tarpeisiin, tulee kiinnittää huomiota palvelun jatkuvaan arviointiin. Laadua pidetään yllä työntekijöiden arvioidessa säännöllisesti toimintaa ja keräämällä yhteistyökumppaneilta palautetta. Arviointia toteutetaan usealla tasolla. Itse yksikössä tarkastellaan sekä arvojen että toimintaperiaatteiden ajantasaisuutta ja toteutumista sekä työyhteisön että yksittäisten työntekijöiden toiminnassa. (Laaksonen 2004, 257.)

Arvioinnin kohteena on myös itse prosessi, jolloin selvitetään tehdäänkö asiat oikein ja onko prosessi toteutunut suunnitelmien mukaan vai kaipaako se muutoksia. Merkittävää on myös tarkastella, onko annetut tavoitteet saavutettu yksittäisen asiakkaan kannalta. Yhteenvetona voidaan pitää esimerkiksi vuoden aikana palveltujen asiakkaiden kannalta suunniteltujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tarkastellaan onko haluttuja asioita saatu tehtyä ja toteutettua. (Laaksonen 2004, 257.)

12.1 Laituri-projekti

Lastensuojelun Keskusliiton Laituri-projekti toteutettiin vuosina 2001–2004. Projekti keskittyi sijais- ja jälkihuollon laatuun. Tavoitteena oli saada aikaan valtakunnalliset laatukriteerit, asiantunteva ja tunnettu kaikkien ulottuvilla oleva laadun arviointi- ja kehitystyökalu. Sen avulla yksiköiden on mahdollista itse kartoittaa ja kehittää oman toimintansa laatua ja kuvailla laadunvarmistamismenetelmiään palvelun käyttäjille. Kriteeristöllä ollaan halukkaita myös vaikuttamaan siihen, että sijaishuoltoyksiköiden laadunarviointi kohdistuu rakenteellisten seikkojen lisäksi selkeästi myös hoitoprosessin

sisältöön. Yleisesti hyväksytyt laadunarvioinninjärjestelmä on tarpeellinen riittävän hyvän hoidon varmistamiseksi jokaiselle lapselle. (Laaksonen 2004, 260.)

Laituri-projektin mukaan sijoitusprosessin päämääränä on turvata lapsen tarpeiden ja niihin vastaamaan kykenevän palvelun kohtaaminen. Apuna käytetään huolellista tiedonkeruuta ja suunnitelmallisuutta sekä moniammatillista arviointia. Tavoitteena on myös lapsen ja hänen läheistensä keskipisteenä ollessa taata suotuisa alku hyvälle hoidolle ja kasvatukselle. Sijoitusprosessin laadunkehittämisen myötä on mahdollista, että yhä useampi lapsi pääsee kerralla oikeaan sijaishuoltopaikkaan ja välttyy uudelleen sijoitukselta. (Laaksonen 2004, 260.)

13 UUDEN LASTENSUOJELULAIN TUOMIA MUUTOKSIA

1.1.2008 voimaan tulee uusi lastensuojelulaki, joka tuo uusia toimintatapoja ja velvoitteita lastensuojeluun (Taskinen 2007b, 38). Uuden lastensuojelulain tavoitteita ovat lapsen ja hänen läheistensä osallistumisen korostaminen, kuulemisen tärkeys ja lastensuojelun oikeudellisen perustan selventäminen. Uudessa laissa säädetään myös nykyistä tarkemmin asiakirjojen kirjaamisesta lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. Muun muassa lastensuojeluasiakkuuden alkamisesta ja päättymisestä tulee asianomaisille ilmoittaa kirjallisesti. Uuden lastensuojelulain pyrkimyksenä on myös yhtenäistää lastensuojelun käytäntöjä eri puolilla Suomea ja muuttaa painopistettä nykyisestä laitოსvaltaisuudesta avohuoltoon. (Taskinen 2007a, 3, 8-9.)

Viranomaisten yhteistyön tehostaminen lapsen ja perheiden tukemiseksi, kuntien velvollisuuksien tehostaminen lastensuojelussa sekä lastensuojelutoimenpiteiden painottuminen ennaltaehkäisyyn, avohuoltoon sekä varhaiseen tukeen ovat uuden lastensuojelulain mukanaan tuomia tavoitteita. Kunta yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa on uuden lastensuojelulain mukaan velvoitettu kokoamaan asiantuntijaryhmä lastensuojelun sosiaalityöntekijän avuksi. Jokaisen kunnan tulee lisäksi tehdä lastensuojelun suun-

nitelma. Suunnitelmassa on osoitettavat resurssit, jotka ovat ennaltaehkäisevän sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun käytettävissä. (Taskinen 2007a, 7-9.)

Voimaan tulevassa lastensuojelulaissa viranomaisten ilmoitusvelvollisuutta lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta on laajennettu uusiin ammattiryhmiin. Selkeyttä ilmoitusten tekoon on saatu sillä, että ilmoitusvelvollisuus ohittaa kaikkien muiden lakien salassapitovelvollisuudet. Tämän hetkisestä lastensuojelulaista on puuttunut rajoitusten ja pakonkäytön yksityiskohtainen lakisääntely aina 1.11.2006 asti, jolloin annettiin erilliset säädökset niihin liittyen (Taskinen 2007a, 7, 9.)

Uusi lastensuojelulaki tuo mukanaan muuttuvia ja uusia toimintatapoja. Lastensuojelussa tulee muun muassa nimetä jokaiselle lapselle oma sosiaalityöntekijä ja kaikenikäisten lasten mielipiteet tulee kuulla. Lastensuojelun tarve tulee selvittää määräajassa ja lapsen lähiverkosto on selvitettävä ennen sijoitusta kodin ulkopuolelle. (Taskinen 2007a, 9.)

Uudessa laissa huoltosuunnitelma on muuttunut asiakassuunnitelmaksi. Sijaishuoltopaikan työntekijöiden tulee saada kaikki tarvittavat taustatiedot ja asiakirjat, jotka ovat oleellisia lapsen hoidon ja kuntoutuksen kannalta. Asiakassuunnitelmaan tulee olla kirjattuna muun muassa ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan. Suunnitelmas- sa tulee ilmetä sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä minkälaista tukea lapsi ja hänen perheensä tarvitsevat. Asiakassuunnitelmassa on oleellista mainita kuinka lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta vanhempiin ja muiden hänelle läheisten ihmisten kanssa järjestetään. Lastensuojelulaitoksissa asiakassuunnitelmaa täydennetään erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Suunnitelmaa tarkistetaan tietyin väliajoin. (Taskinen 2007a, 9, 55, 80.)

Laitoksissa hoidettavien lapsiryhmien kokoon on kiinnitetty uudessa lastensuojelulaissa huomiota (Taskinen 2007b, 38). Osastolla saa olla korkeintaan seitsemän lasta tai nuorta ja samaan rakennukseen voi olla sijoitettuna enintään 24 lasta tai nuorta. Kiireellisissä tapauksissa voidaan hetkellisesti poiketa lasten lukumääristä, jos se on välttämätöntä lapsen hoidon kannalta. Myös työntekijöiden määrään on puututtu. Asuinyksikössä pitää olla vähintään seitsemän hoito- kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Jos rakennus sisältää useampia asuinyksiköitä, työntekijöitä täytyy olla vähintään kuusi jokaisessa yksikössä. (Taskinen 2007a, 79.) Myös henkilöstön pätevyysvaatimukset täsmentyvät

uuden lain myötä. Lastensuojelulaitoksissa hoito- ja kasvatustehtävissä työskenteleville työntekijöille soveltuvia koulutuksia ovat muun muassa sosiaalikasvattajan, sosiaaliohjaajan ja sosionomin (AMK) tutkinnot. Muunlainen opistotason tai ammattikorkeakoulun tutkinto soveltuu lastensuojelulaitoksissa toteutettavaan työhön, jos siihen sisältyy tai sen lisäksi on hankittu sosiaalilainsäädäntöön, erityisesti lastensuojelutyöhön ja sosiaalihuoltoon liittyvää koulutusta noin 30 opintopisteen verran. (Lastensuojelun käsikirja, työprosessi 2007.)

14 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Pohtiessamme opinnäytetyömme aihetta, meille oli selvää, että työmme aihe liittyisi sosionomin (AMK) kokemuksiin omasta ammatillisesta osaamisesta lastensuojelun alueella. Halusimme itse valmistuvina sosionomeina (AMK) selvittää jo työskentelevien, saman koulutuksen omaavien henkilöiden kokemuksia heidän saamastaan koulutuksesta ja työssä selviytymisestä. Selkeän tutkimusaiheen valitseminen ja rajaaminen osoittautuikin haasteellisemmaksi tehtäväksi. Pohdiskelujemme tuloksena lopullinen opinnäytetyön aihe nousi esille kiinnostavimpana muiden vaihtoehtojen joukosta.

Idean opinnäytetyömme aiheesta saimme sosionomin (AMK) ammatillisen osaamisen ja aseman ympärillä käytävästä julkisesta keskustelusta. Olemme molemmat suorittaneet opintojemme aikana harjoittelujakson lastensuojelulaitoksessa ja olleet kiinnostuneita siellä tehtävästä työstä. Lastensuojeluun liittyvät kysymykset ovat muun muassa voimaan tulevan uuden lastensuojelulain vuoksi entistä enemmän esillä. Ajankohtaisuus ja edellä mainitut seikat olivat osasyynä siihen, että valitsimme lastensuojelulaitosympäristössä työskentelevät sosionomit (AMK) tutkimuksemme kohteeksi. Monet sosionomit (AMK) työskentelevät lastensuojelulaitoksissa, joten on tärkeää tutkia heidän kokemuksiaan omasta ammatillisesta osaamisestaan ja sitä kuinka he ovat onnistuneet hyödyntämään koulutuksen antamia valmiuksia työpaikallaan.

Varsinkin opiskelujemme työharjoittelujen aikana olemme huomanneet, että sosionomin (AMK) työnkuva ja rooli eivät välttämättä vielääkään ole selkiytyneet työyhteisöissä eikä sosionomi (AMK) koulutuksen tuomaa osaamista osata hyödyntää monipuolisesti.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää sosionomi (AMK) koulutuksen hyödynnettävyyttä lastensuojelulaitoksissa tehtävässä työssä sekä kartoittaa lastensuojelulaitoksissa työskentelevien sosionomien (AMK) kokemuksia ammattitaidostaan.

Tutkimustehtävät:

1. Mitä mieltä sosionomit (AMK) ovat omasta ammatillisesta osaamisestaan?

2. Mitä koulutuksen kautta saatuja ammatillisia valmiuksia sosionomit (AMK) ovat pystyneet hyödyntämään lastensuojelulaitostyöskentelyssä?

15 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Opinnäytetyömme tekoon valitsimme kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään harkinnanvaraista otantaa ja siinä paneudutaan pieneen tapausmäärään sekä pyritään analysoimaan tuloksia mahdollisimman perusteellisesti (Eskola & Suoranta 1998, 18). Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa liikkeelle voidaan lähteä ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä ja tarkoituksena on ennemminkin paljastaa tosiasioita ja löytää aiheeseen uusia näkökulmia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152.)

Käytimme opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitua kyselylomaketta (Liite 1.), jonka teimme tätä tutkimusta varten. Kyselylomake oli kuusisivuinen ja kysymyksiä oli 23. Haastattelulomakkeessa oli avoimia, asteikkoon perustuvia sekä monivalintakysymyksiä. Lomakkeessa kysymykset, niiden järjestys ja muotoilu oli kai-

kille samat. Kyselylomakkeen mukana lähetimme liitteenä saatekirjeen (Liite 2.), jossa selvensimme opinnäytetyömme tarkoituksen ja tavoitteet. Kysely toteutettiin nimettömänä ja ehdottoman luottamuksellisena. Kenenkään yksittäisen vastaajan tiedot eivät paljastu tuloksista.

Ennen varsinaisten kyselylomakkeiden lähettämistä, anoimme ja saimme tutkimusluvut (Liite 3.) opinnäytetyömme suorittamiseen erikseen jokaisen yksikön johdolta. Kyselyt tehtiin lokakuussa 2007 ja niihin annettiin vastausajaksi kaksi viikkoa. Rajasimme tutkimuksemme käsittämään Satakunnan alueella toimivia lastensuojelulaitoksia. Tutkimusryhmään osallistui sosionomeja (AMK) kuudesta Satakunnassa toimivasta yksityisestä sekä kunnallisesta lastensuojelulaitoksesta. Opinnäytetyömme tutkimuksessa mukana olleet lastensuojelulaitokset valitsimme toisistaan poikkeavien sijaintien, toiminta-ajatusten ja laitoksissa käytettävien työmenetelmien perusteella.

Kyselylomakkeiden vastaukset analysoimme laadullista menetelmää hyödyntäen. Monivalintakysymysten analysointi aloitettiin syöttämällä tiedot Microsoft Exceliin, jonka jälkeen tuloksia tarkasteltiin Tixel - ohjelmalla. Avoimet kysymykset analysoitiin laadullisesti etsimällä vastauksista yhteisiä tekijöitä ja luokittelemalla vastaukset.

16 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

16.1 Reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkimusta tehtäessä on tärkeää arvioida sen luotettavuutta. Luotettavuuden arviointia voidaan kuvata reliabiliteetin ja validiteetin käsitteillä. Reliabiliteetti tarkoittaa sitä, että tutkimus voidaan toistaa eli tutkimus ei anna sattumanvaraisia tuloksia. (Hirsjärvi ym. 2000, 213.) Tutkimuksen reliabiliteettiä tukee tutkijan kriittisyys koko tutkimusprosessin ajan sekä tiedonkeruussa, syötössä, käsittelyssä kuin myös tulosten tulkinnassa (Heikkilä 2001, 30).

Validiteetti tarkoittaa tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata juuri sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoituskin selvittää. Mittarit ja menetelmät eivät aina kuitenkaan vastaa sitä todellisuutta, mitä tutkija kuvittelee tutkivansa. Kyselylomakkeiden kysymyksiin saadaan kyllä vastaukset, mutta kyseenalaista on se, ovatko vastaajat ymmärtäneet kysymykset niin kuin tutkija on ne tarkoittanut. (Hirsjärvi ym. 2000, 213–214.)

16.2 Objektiivisuus ja eettisyys

Tutkimusta toteutettaessa objektiivisuus on erityisen tärkeää. Jokaiselle tutkijalle voi sattua tahattomia virheitä, mutta tuloksien tahallinen muuttaminen ja vääristely on anteeksiantamatonta. Tutkimuksen tulokset eivät saa olla tutkijasta riippuvaisia, eikä tutkijan vakaumukset saa vaikuttaa tutkimusprosessiin. (Heikkilä 2001, 30–31.)

Tutkimus tulee tehdä rehellisesti sekä puolueettomasti, eikä siitä saa olla tutkimukseen osallistujille haittaa (Heikkilä 2001, 29). Jo tutkimusaiheen valinta itsessään on eettinen ratkaisu. Tutkimusongelmaa pohdittaessa on kysyttävä, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimusta ryhdytään tekemään. Tutkimuksen aiheen kannalta on oleellista pohtia sen ajankohtaisuutta sekä yhteiskunnallista merkittävyyttä. Myös tutkimukseen osallistuneita henkilöitä tulee kohdella eettisesti. Heille tulee antaa riittävästi tietoa tutkimuksen sisällöstä ja tavoitteista. (Hirsjärvi ym. 2000, 26.)

16.3 Kyselyn edut ja haitat

Kyselyiden etuna pidetään niiden antamaa mahdollisuutta kerätä vaivattomasti paljon tutkimusaineistoa. Jos kyselylomake on hyvin suunniteltu, on aineisto helppo käsitellä ja analysoida. Tulosten tulkinnessa voi kuitenkin esiintyä ongelmia. (Hirsjärvi ym. 2001, 182.)

Tutkimuskyselyn toteuttamiseen liittyy myös heikkouksia. Aineistoa saatetaan pitää pinnallisena ja tutkimuksia teoreettisesti vaatimattomina. Haittana voidaan pitää muun muassa epävarmuutta siitä, kuinka vakavasti vastaajat ovat tutkimukseen suhtautuneet ja kuinka rehellisesti ja huolellisesti kysymyksiin on vastattu. Kyselytutkimuksessa vääринymmärryksiä on vaikea kontrolloida ja kato eli vastaamattomuus saattaa joissakin tapauksissa nousta suureksi. (Hirsjärvi ym. 2001, 182.)

17 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA TARKASTELU

17.1 Kyselyyn osallistuneiden taustatiedot

Lähetimme kyselymme 15 sosionomille (AMK) ja täytettyjä lomakkeita saimme takaisin 12, vastausprosentiksi muodostui näin 80 %. Kyselyyn vastanneista yhdeksän oli naisia ja kaksi miehiä ja yksi vastanneista jätti kertomatta sukupuolensa. 75 % vastanneista oli 24–31 -vuotiaita, kaikkien vastanneiden ikäjakauma oli 24–52 vuotta.

Vastanneista kahdeksan oli valmistunut Satakunnan ammattikorkeakoulusta, Porin tai Harjavallan yksiköstä. Kolme vastanneista oli valmistunut Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja yksi oli valmistunut Pirkanmaan ammattikorkeakoulusta. Yksi vastanneista oli valmistunut 90-luvulla, muut olivat valmistuneet 2000-luvun puolella.

Seitsemän vastanneen suuntautumisvaihtoehto opiskeluiden aikana oli sosiaalipedagogiikka. Muita suuntautumisvaihtoehtoja vastanneiden kesken oli erityisryhmien ohjaus, sosiaalipalveluiden ohjaus, lapset ja nuoret sekä lapsuus, nuoruus, mielenterveys ja päihteet.

Nykyisessä työpaikassaan vastaajat olivat työskennelleet keskimäärin vajaa kolme vuotta. Lyhin työssäoloaika oli 4 kuukautta ja pisin 6,5 vuotta. Kahdeksalla oli aikaisempaa kokemusta lastensuojelulaitostyöskentelystä, vuodesta 30 vuoteen.

17.2 Lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten ja nuorten ikäjakauma ja sijoitusaika

Lastensuojelulaitoksissa olevien lasten ja nuorten ikäjakauma oli 12–19 vuotta. Lasten ja nuorten sijoitusten kesto vaihteli 39 vuorokaudesta 2-3 vuoteen.

17.3 Lastensuojelulaitostyöntekijöiden ammatteja

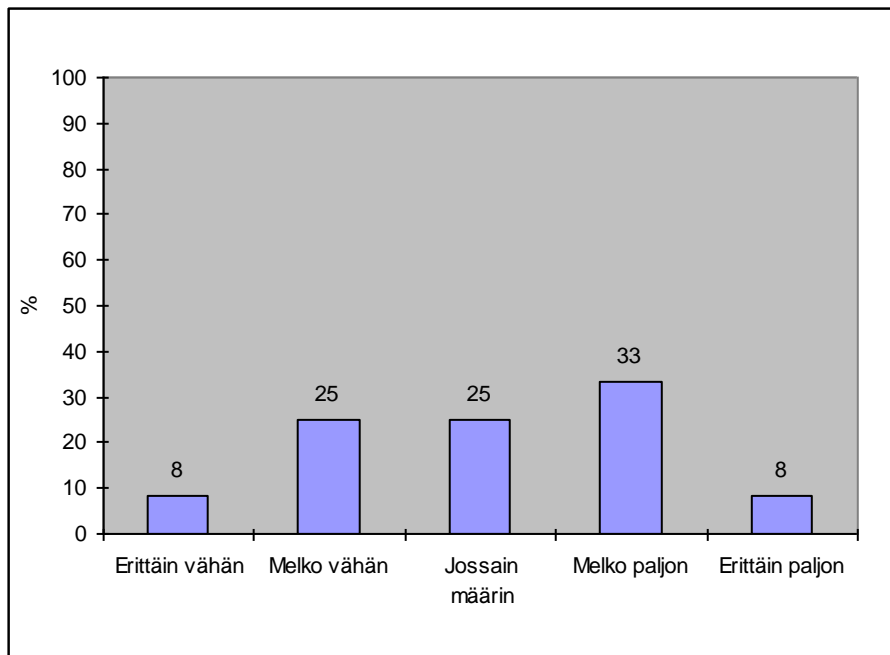
Kyselyyn vastanneiden sosionomien (AMK) työyhteisöt koostuivat eri ammatinharjoittajista. Lastensuojelulaitoksista löytyi muun muassa seuraavia ammattinimikkeitä: sairaanhoitaja, lähihoitaja, nuoriso-ohjaaja, yhteisöpedagogi, päihdeterapeutti, kouluohjaaja, opettaja, sosiaalikasvattaja, psykiatrinen sairaanhoitaja, nuorisosihteri, lastenhoitaja, mielenterveyshoitaja, liikunnan ohjaaja, emäntä sekä kiinteistönhoitaja.

17.4 Sosionomi (AMK) koulutuksen tarjoamat ammatilliset valmiudet

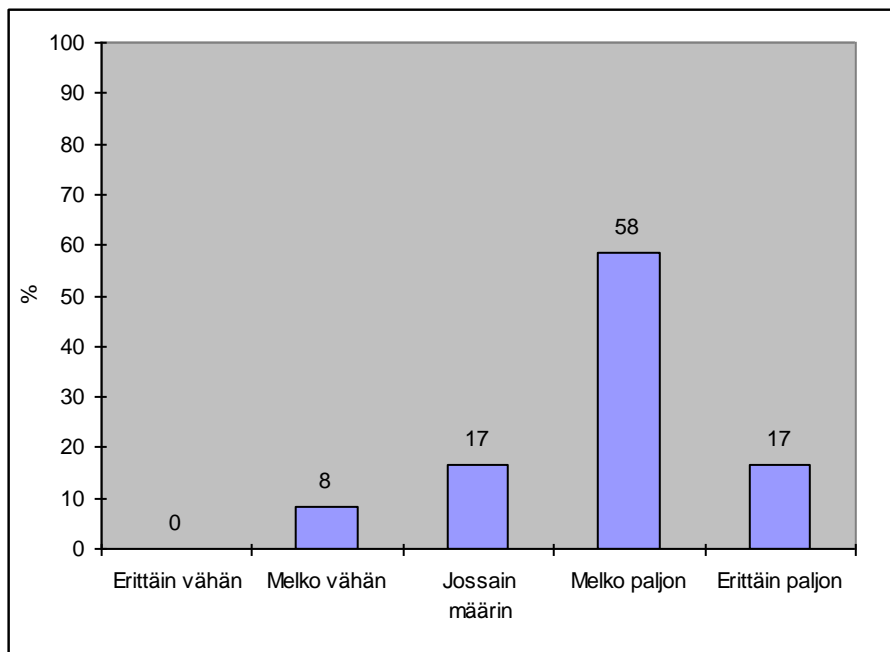
Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen tulisi valmentaa sosionomi (AMK) hallitsemaan tiettyjä ammatillisia valmiuksia. Kyselylomakkeessamme halusimme selvittää, missä määrin sosionomit (AMK) ovat kokeneet saaneensa tietoja ja taitoja eri osaamisalueista koulutuksensa kautta.

Kyselyistä selvisi, että vastaajat kokivat saaneensa koulutuksensa kautta hyvät valmiudet tietojen kirjaamiseen ja dokumentoinnin hallintaan (Kuvio 1.), tutkimisen ja kehittämisen toteuttamiseen (Kuvio 2.), tavoitteelliseen toimintaan omassa työssään sekä riittävät tiedot ja taidot työskennellä lasten, nuorten ja perheiden kanssa.

Kyselyistä ilmeni myös, että sosionomit (AMK) kokivat hallitsevansa erityisen hyvin vuorovaikutus- ja rinnalla kulkemisen taidot. Ryhmissä työskentely sekä reflektointitaidot koettiin vahvoiksi osaamisalueiksi. Vastanneiden mielestä sosionomi (AMK) koulutus on valmentanut heitä yhteiskuntakriittisyyteen ja ymmärtämään sekä hallitsemaan sosiaalialaan liittyviä eettisiä kysymyksiä.

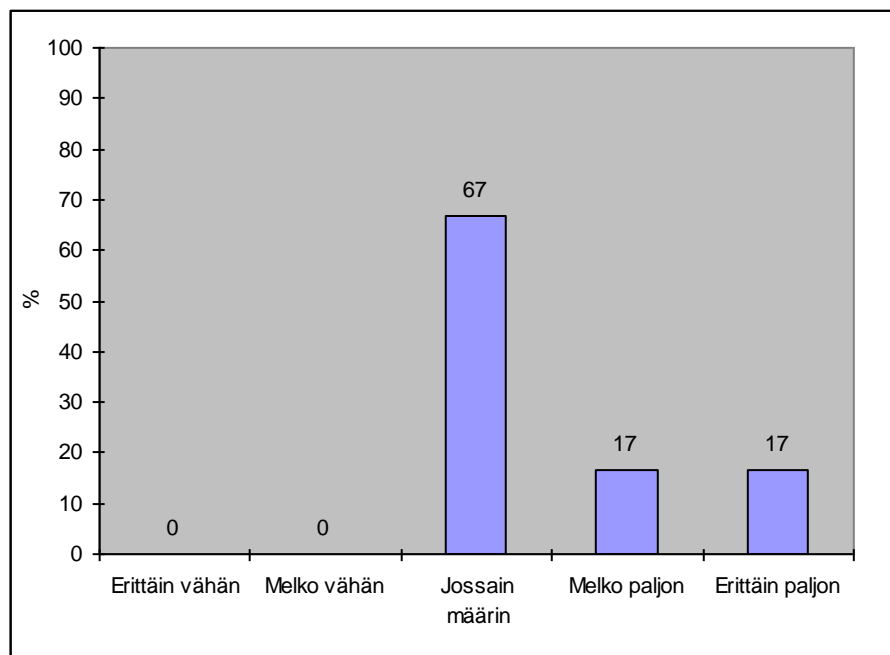
Kuvio 1. Tietojen kirjaamisen ja dokumentoinnin hallinta

Kuvio 2. Tutkimisen ja kehittämisen taidot

Johtamistaitojen osalta 42 % vastanneista koki saaneensa melko paljon valmiuksia sosionomi (AMK) koulutuksen kautta. 50 % vastanneista kertoi oppineensa johtamistaitoja jossain määrin tai melko vähän. 8 %:n mielestä koulutus tarjosi erittäin vähän välineitä johtamiseen. Koulutus ei vastaajien mukaan tarjonnut riittäviä taitoja huolto- ja palvelusuunnitelmien tekemiseen, eikä ollut valmistanut heitä reagoimaan sosiaalialalla tapahtuviin muutoksiin. Lisäksi sosionomit (AMK) kokivat koulutuksen kautta paremmin hallitsevansa yksilöiden kuin ryhmien ohjaamisen taidot.

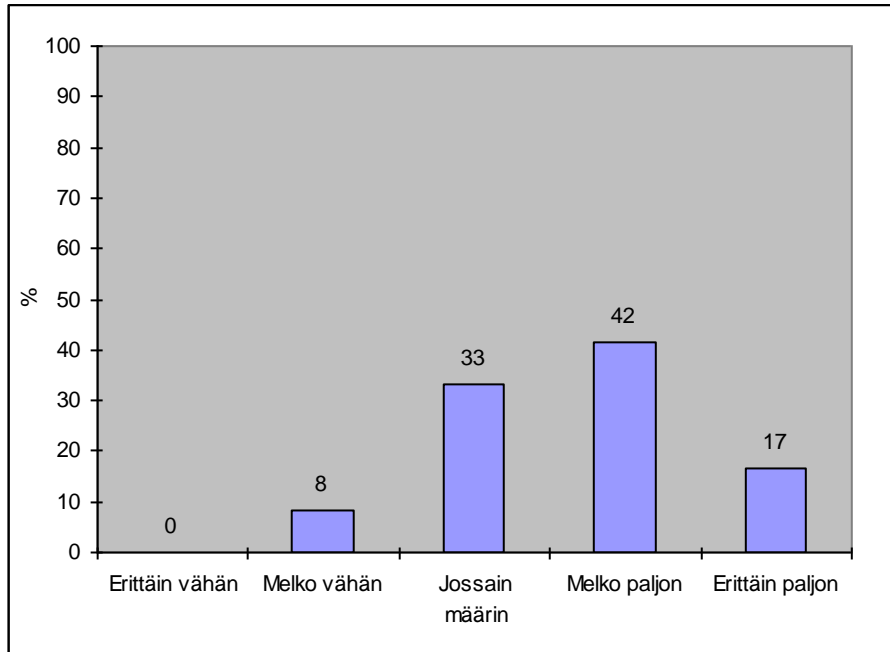
Sosiaalialan sosionomi (AMK) koulutus on opintotarjontansa osalta tarjonnut vastaajien mielestä erittäin tai melko paljon tietoja ja taitoja teorian ja käytännön yhtensovittamisesta (Kuvio 3.), monikulttuurisuudesta sekä kyvystä ratkaista ongelmia. Myös laajempien kokonaisuuksien hahmottamiskyky (Kuvio 4.), asiakasprosessiin vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen (Kuvio 5.) sekä yhteistyöverkostojen hyödyntäminen (Kuvio 6.) olivat sosionomien (AMK) mielestä otettu koulutuksessa hyvin huomioon.

Kuvio 3. Teorian ja käytännön yhtensovittaminen

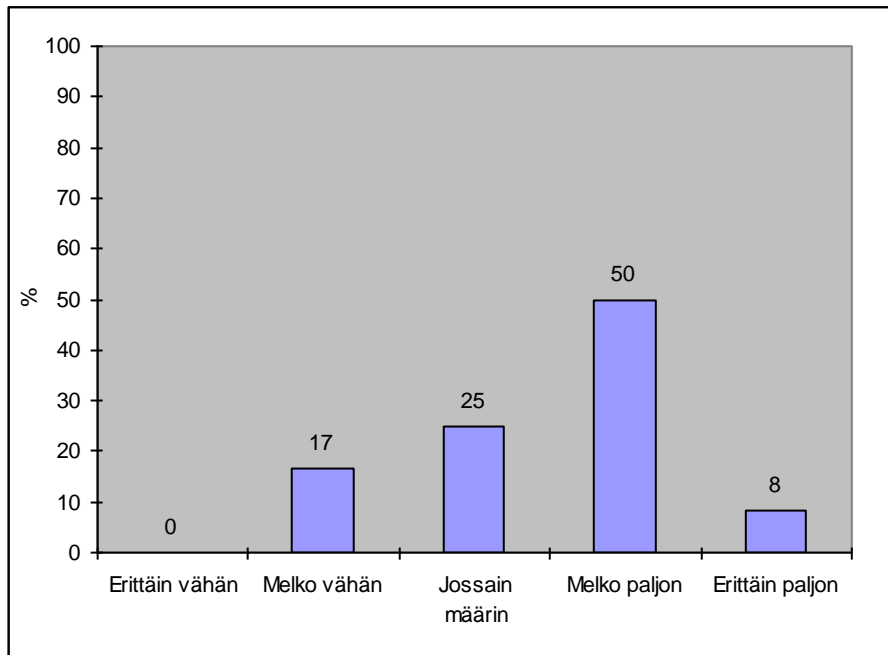
Asiantuntijatyö perustuu teoreettisesti hallittuun työhön mutta ei sulje pois käytännöllistä osaamista. Ammatillisesta asiantuntijuudesta voidaan puhua kun teoriaa ja käytäntöä

osataan hyödyntää yhtenäisesti tehdyssä työssä. Vastausten perusteella sosionomit (AMK) kokivat osaavansa soveltaa teoriaa käytännön työhön melko hyvin.

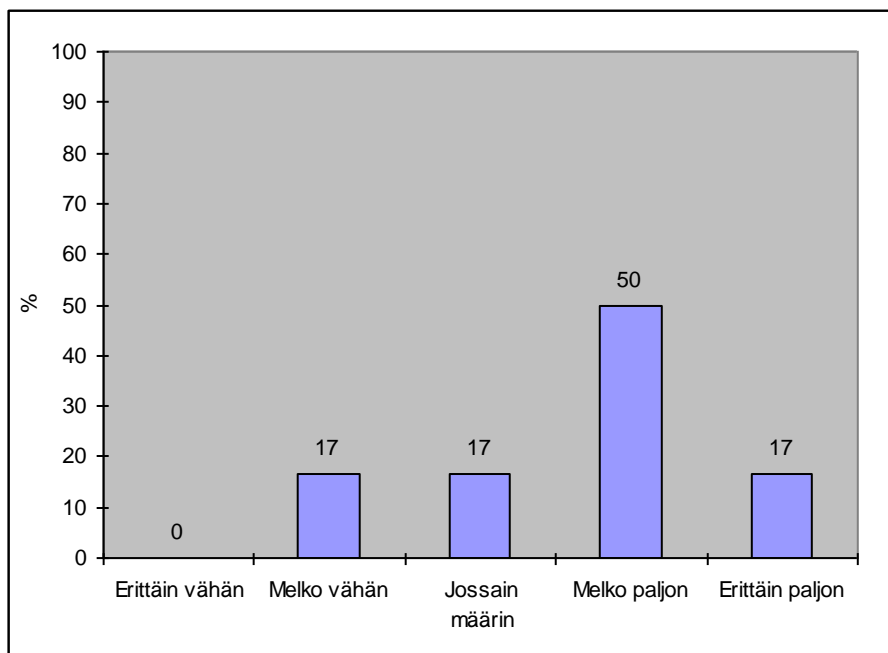

Kuvio 4. Laajempien kokonaisuuksien hahmottamiskyky

Sosionomit (AMK) kykenevät hahmottamaan laajempia kokonaisuuksia, ja näin ollen kartoittamaan asiakkaan elämäntilannetta kokonaisvaltaisesti sekä määrittelemään tämän elämään vaikuttavia tekijöitä.

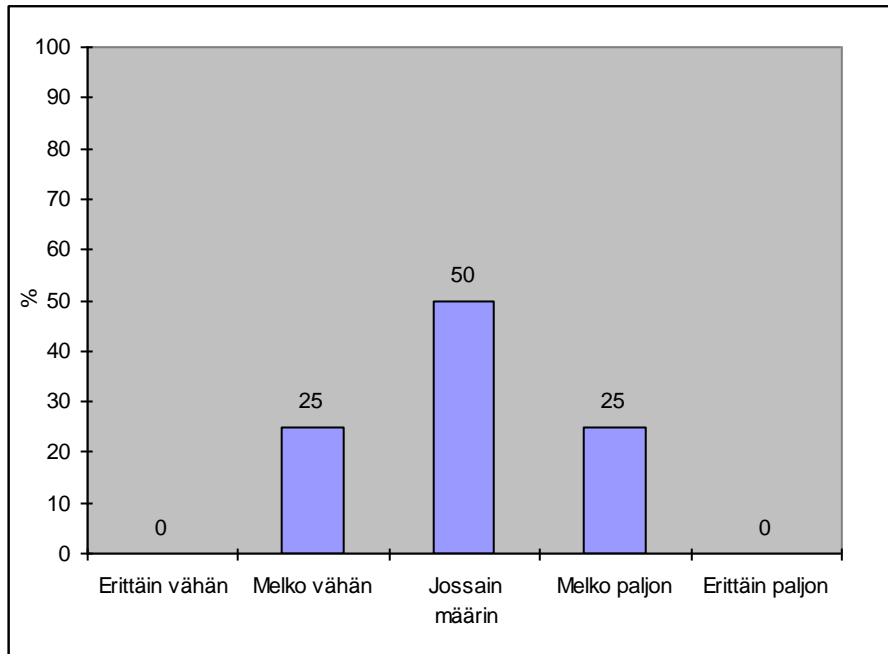
Kuvio 5. Tunnistaa asiakasprosessiin vaikuttavat tekijät (tuet, palvelut, ohjaukset)

Kuvio 6. Yhteistyöverkoston hyödyntäminen

Lastensuojelulaitostyöskentelyssä ollaan tekemisissä useiden eri toimijoiden kanssa ja työn sujuvuuden ja onnistumisen kannalta on tärkeää osata hyödyntää olemassa olevia yhteistyöverkostoja. Vastauksista ilmeni, että sosionomien (AMK) mielestä koulutus oli antanut heille valmiuksia hyödyntää eri yhteistyötahojen tarjoamia palveluja.

Opinnäytetyökyselyymme osallistuneet vastasivat, että lainsäädännön osaaminen, erilaiset työmenetelmät, ja sosiaalialan palveluiden kehittäminen (Kuvio 7.) ovat koulutuksessa olleet alueita, joista tietoja ja taitoja on ollut saatavilla melko paljon tai jossain määrin.

Kuvio 7. Sosiaalialan palveluiden kehittäminen

17.5 Lastensuojelulaitosten toiminta-ajatus

Lastensuojelulaitoksissa toiminta-ajatuksen lähtökohtana pidetään lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista. Yksi toiminnan peruselementeistä on lapsen tilanteen arviointi, hoito- ja kasvatustyö sekä jatkosuunnitelmien laatiminen. Kaikissa lastensuojelulaitoksissa pyritään luomaan lapsille hyvän elämän edellytykset huolehtimalla kasvuympäristön turvallisuudesta ja kodinomaisuudesta sekä ohjaamalla ja turvaamalla lapsen arkea.

Rajojen asettaminen lapsille oli vastaajien mielestä tärkeä osa toiminta-ajatusta. Yhteisöllisyys, toiminnallisuus sekä perhekeskeisyys nousivat esille keinoina, joiden avulla lastensuojelulaitosten toimintaa toteutetaan. Kyselyiden vastauksista tuli myös esille,

että lastensuojelulaitoksissa on tavoitteena sujuva yhteistyö lapsen, tämän perheen sekä sosiaalitoimen kanssa.

Työyhteisön tehtävänä on vahvistaa lapsen tai nuoren itsetuntoa sekä auttaa kehittämään sosiaalisia taitoja. Lastensuojelulaitokset tähtäävät myös toiminnallaan siihen, että aikuisuuden kynnyksellä oleva nuori saa sijoituksensa aikana riittävät valmiudet itsenäiseen elämään.

17.6 Tärkeät arvot ja kasvatuseriaatteen

Vastaajat nostivat tärkeimmiksi arvoiksi työssään turvalliset rajat ja yleisestä turvallisuudesta huolehtimisen. Luottamus, yhteisöllisyys, yksilöllisyys sekä rakkaus olivat myös muita korostuneempia arvoja.

Kyselyihin osallistuneet kokivat tärkeäksi sen, että lapsille opetetaan oikean ja väärän erottamista, sääntöjä, rehellisyyttä sekä oikeudenmukaisuutta. Lastensuojelulaitoksissa kasvatukseen kuuluu kaikkien tasavertainen kohtelu sekä erilaisuuden hyväksyminen.

Jotta lastensuojelulaitoksissa olisi kaikkien mielekäästä sekä työskennellä että asua, tulisi lasten, huoltajien sekä työntekijöiden kunnioittaa ja arvostaa toisiaan. Vastaajat kertoivat tärkeiksi arvoiksi työn onnistumisen kannalta aitouden, välittämisen, inhimillisyyden sekä ihmisarvon ymmärtämisen. Asiakaskeskeisyys, ammatillisuus sekä vastuun ottaminen omasta toiminnasta ovat osa lastensuojelulaitosten arvoja ja kasvatuseriaatteita. Yksi vastanneista kuvasi arvoja ja kasvatuseriaatteita seuraavasti:

”Nuorten, huoltajien ja työtovereiden kunnioitus. Oikeudenmukaisuus, tasavertaisuus, erilaisuuden ja eri kulttuurien hyväksyminen, toimiminen yhdessä nuoren ja vanhempien kanssa perheen hyvinvoinnin edistämiseksi, nuori on tärkein. Hyvinvoiva työyhteisö.”

Edellä mainittujen arvojen ja kasvatuseriaatteiden lisäksi kyselyssä esille tulivat muun muassa vanhempien tukeminen, perhetyön toteuttaminen sekä lasten ja vanhempien kanssa yhdessä toimiminen kaikkien hyvinvoinnin edistämiseksi. Lisäksi vastaajat näkivät tärkeiksi kotikasvatuksen ja lapsen perustarpeista huolehtimisen. Kasvatuseriaat-

teisiin lukeutuivat myös lapsen rinnalla kulkeminen, itsenäisyyteen ohjaaminen ja lapsen kasvattaminen työtä tekeväksi yhteiskunnan jäseneksi. Eräs kyselyyn osallistunut sosionomi (AMK) kuvaili laitoksessa vallitsevia arvoja ja kasvatuseriaatteita näin:

”Tavoite kasvattaa lapsia tekemään töitä ja yhteiskunnan jäseniksi. Turvalliset rajat ja onnellinen välittäminen. Tärkeitä: asiakaskeskeisyys, ammatillisuus, vastuun ottaminen.”

17.7 Sosionomien (AMK) keskeisimmät työtehtävät lastensuojelulaitoksessa

Opinnäytetyökyselyn avulla selvisi, että yksi sosionomien (AMK) keskeisimpiä työtehtäviä lastensuojelulaitostyössä on omahoitajuus. Lisäksi rajojen asettaminen ja lasten hoito- ja kasvatustyö olivat sosionomien (AMK) yleisimpiä työtehtäviä. Lastensuojelulaitoksissa tehtävässä työssä sosionomit (AMK) mainitsivat perustyönsä olevan arjen tukemista ja siinä toimimista sekä arjen ja lasten ohjaamista. Aikuisen mallina oleminen, ajan antaminen ja tilanteissa läsnä oleminen sekä keskusteleminen olivat sosionomien (AMK) työnkuvan peruselementtejä. Eräs vastanneista kuvaili keskeisiä työtehtäviään seuraavasti:

”Omahoitajana toimiminen, rajojen asettaja, aikuisen mallina nuorille, kuuntelija, tukija, sosiaalisten taitojen opettaminen, olla luotettava aikuinen, joka on läsnä joka tilanteessa.”

Kyselyssä ilmeni, että sosionomien (AMK) perustyöhön kuuluu myös yhteistyö eri tahojen ja verkostojen kanssa. Yhteistyötahoiksi mainittiin muun muassa sosiaalityöntekijät, lasten ja nuorten vanhemmat, koulu ja terveystoimi. Sosionomit (AMK) mainitsivat kyselyssä myös yhdeksi työtehtäväkseen luotettavana aikuisena olemisen. Lisäksi heidän tavoitteenaan oli luottamuksellisen suhteen synnyttäminen lapseen. Kasvun ja kehityksen tukeminen, elämän hallinnan ja tunteiden opettelu sekä neuvojen jakaminen ja opastus kuin myös sosiaalisten taitojen opettaminen lukeutuvat sosionomien (AMK) työtehtäviin. Yhdessä kyselyvastauksessa työtehtäviksi luettiin alla olevat asiat:

”Nuorten ohjaaminen ja nuorten arjessa eläminen. Keskustelut. Omaohjattavien asioihin perehtyminen. Palaverit. Yhteistyö eri tahojen kanssa; sosiaalityöntekijät, koulut, terveystoimi, vanhemmat ym. Raportointi.”

Sosionomit (AMK) näkivät itsensä henkilöinä, joiden tulee kyetä luomaan tunne välittämisestä ja turvallisuudesta. Sosionomit (AMK) kertoivat olevansa lasten tukijoita ja kuuntelijoita sekä huomioivansa laitosten asukkaita tasavertaisesti.

Työtehtäväkseen sosionomit (AMK) mainitsivat myös lasten toiminnallisuuden ohjaamisen. Lastensuojelulaitostyöskentelyssä sosionomien (AMK) työnkuvaan kuuluivat myös henkilöstöasiat, erilaiset palaverit ja raportoinnista huolehtiminen.

17.8 Sosionomien (AMK) vastualueet ja -tehtävät

Useampi sosionomi (AMK) mainitsi omahoitajatyön olevan yksi heidän erityistehtävistään lastensuojelulaitoksessa toteutettavassa työssä. Useamman sosionomin (AMK) vastuulla oli myös jonkinlaisen liikuntaryhmän ohjaaminen. Sosionomien (AMK) vastuulla oli myös erilaisten harrasteryhmien ohjaaminen ja erä- ja luontotoimintojen järjestäminen. Joidenkin sosionomien (AMK) tehtävänä oli huolehtia toiminnallisesta kasvatuksesta sekä opettaa käsityötä.

Sosionomin (AMK) tehtäviin kuuluu myös tilojen siisteydestä huolehtiminen ja hygieniatarvikevastaavana toimiminen. Sosionomien (AMK) vastuulla voi olla myös päihde- ja perhetyön tekeminen ja nuorten itsenäistymiseen liittyvien asioiden kehittäminen. Sosionomin (AMK) vastuulle voi kuulua myös työntekijöiden palkan lisien laskeminen sekä varavastaavana toimiminen.

17.9 Sosionomien (AMK) vastualueiden ja –tehtävien vaatimat tiedolliset ja taidolliset osaamisalueet

Opinnäytetyömme kyselyssä selvitimme minkälaista tiedollista ja taidollista osaamista sosionomien (AMK) lastensuojelulaitoksissa tekemät työtehtävät ja vastualueet vaativat. Vastauksista nousi esiin lainsäädännön tuntemisen, sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen hallitsemisen tärkeys ja kuuntelutaito sekä kyky keskustella vaikeista-

kin asioista. Eräs sosionomeista (AMK) mainitsi työtehtävien ja vastuualueiden vaativan seuraavanlaista osaamista:

”-- Arvioiden tekeminen ja tavoitteellisuus vaativat tietoja lapsen/nuoren kehityksestä, reflektointitaitoja, kuuntelu- ja keskustelutaitoja, empaattisuutta jne. Erilaisiin vastuualueisiin vaaditaan perehtyneisyyttä ja kiinnostusta johonkin asiaa esim. käsitöihin.”

Lastensuojelulaitoksissa ollaan tekemisissä monien eri toimijoiden kanssa. Yhteistyö- ja verkostoitumistaitojen katsottiin olevan osa niitä taitoja, joita sosionomien (AMK) tulisi osata työssään käyttää. Sosionomien (AMK) mielestä lastensuojelulaitostyöskentely vaatii ryhmänveto- ja ohjaamistaitoja. Sosionomin (AMK) tulee työssään myös kyetä empaattisuuteen sekä pystyä tukemaan ja neuvomaan lasta kuin myös asettamaan rajoja. Tarvittaessa sosionomin (AMK) tulee osata yhdessä lapsen kanssa selvittää tämän elämää sen erilaisissa tilanteissa ja onnistua löytämään lapselle uusia mahdollisuuksia tulevaisuutta ajatellen. Sosionomit (AMK) mainitsivat työnsä olevan rinnalla kulkemista. Lastensuojelulaitostyöskentely vaatii opinnäytetyökyselyyn osallistuneiden mielestä myös seuraavia tietoja ja taitoja:

”Vuorovaikutustaidot, tietoa nuorisokulttuurista, päihteistä, mielenterveysongelmista. Kykyä havainnoida nuoren tunnetiloja ja kykyä puhua nuoren kanssa vaikeistakin asioista. Tietoa yhteiskunnallisista asioista → järjestää nuoren asioita esim. koulu, työkokemukset ym. (tuet elämiseen, niin rahalliset kuin hoidolliset). Kykyä tukea/kulkea vierellä nuoren kanssa nuoren ”elämää” selvittellen ja uusia mahdollisuuksia löytäen.”

Sosionomien (AMK) vastauksista selvisi, että työssä voidaan tarvita terapeuttisluoteista perehtyneisyyttä. Muita lastensuojelutyöskentelyssä vaadittavia taitoja ovat tieto lapsen kehityksestä, nuorisokulttuurin tuntemus ja yhteiskunnallisten asioiden ymmärtäminen. Tietous päihteistä ja mielenterveysongelmista mainittiin asioiksi, joista sosionomien (AMK) tulisi omata tietämystä työnsä kannalta. Lapsen asioiden, kuten koulunkäynnin, työkokeilujen ja esimerkiksi rahallisten tai hoidollisten tukien ja yleisten asioiden järjestäminen ovat osa työtä, jota ohjaajat lastensuojelulaitoksissa tekevät. Edellä mainittujen asioiden hoitaminen ja ymmärtäminen ovatkin osa laitostyöntekijöiltä vaadittavia taitoja.

Sosionomien (AMK) tekemässä työssä tarvitaan taitoa soveltaa tietoa käytäntöön. Kehittämistäidot sekä tutkimuksellinen ote ja jatkuva kouluttautuminen nähtiin osana työn

asettamia osaamisvaatimuksia. Kokonaisuuden hallinta ja tavoitteiden asettaminen sekä arviointi ja reflektointitaidot olivat asioita, joiden hallitseminen nähtiin osana laitoksessa toteutettavaa työtä.

Lastensuojelulaitoksissa tulee osata liittää yhteen toiminnallisuus ja kasvatus sekä olla perillä turvallisen tekemisen mahdollisuuksista, joita ympäristö tarjoaa. Laitostyöskentelyssä olisi eduksi osata ajatella luovasti, omata käsillä tekemisen taito ja olla perillä eri käsityötekniikoista. Sosionomien (AMK) laitoksissa tekemässä työssä olisi kiitettävää osata tehdä esimerkiksi työvuorolistoja ja olla perillä kiinteistöasioista. Mahdollista on myös, että tehtäviin kuuluu budjetin seuranta ja esimerkiksi tase- ja tuloslaskelmien tekeminen. Opinnäytetyökyselyn avulla selvisi myös, että lastensuojelulaitostyöskentelyssä tulee pystyä toimimaan ja työskentelemään oma-aloitteisesti ja ilman valvontaa. Sosionomi (AMK) voi toimia lastensuojelulaitoksessa myös johtajana, jolloin on oleellista hallita esimiestaidot.

17.10 Sosionomien (AMK) käyttämät työmenetelmät lastensuojelulaitoksissa

Lastensuojelulaitoksissa tehtävässä työssä käytetään monenlaisia työmenetelmiä. Sosionomit (AMK) mainitsivat hyödyntävänsä työssään voimavara-, ratkaisu- ja tehtäväkeskeisiä työotteita. Muita suosittuja työmenetelmiä olivat keskustelu, toiminnallisuus sekä vanhemmuuden roolikartan ja elämänpolkumenetelmän käyttö.

”Oma työote on muokkautunut omanlaisekseen vasta viime aikoina. Se on lähellä ratkaisu- ja voimavarakeskeistä työotetta. -- Omaan työtapaan vaikuttaa kuitenkin voimakkaasti oma persoona, joka onkin kaikkein tärkein työvälineeni.”

”-- Työ pohjautuu keskusteluun ja vuorovaikutukseen nuoren kanssa.”

Sosionomien (AMK) vastauksista ilmeni, että he käyttivät työmenetelminään myös yksilökeskeistä ohjausta ja omaohjaajamenetelmää. Lastensuojelulaitoksissa sosionomit (AMK) mainitsivat käyttämikseen työmenetelmiksi moniammatillisen tiimityöskentelyn ja verkostopalaverit. Erilaisten korttien, kuulustelumetodien, kaavakkeiden ja karttojen käyttö oli yleistä sosionomien (AMK) keskuudessa. Kyselyssä mainittuja menetelmiä

olivat muun muassa päihdekartoituksen erilaiset testit, verkostokartta, itsenäistyvän nuoren roolikartta, kaverikartta, pesäpuu-kortit ja erilaiset tilannearvion kaavakkeet sekä sukupuun ja nuoren kirjan käyttö. Sosionomit (AMK) mainitsivat käyttävänsä myös yhteisökasvatusta, liikuntaa ja luonto- ja retkitoimintaa työmenetelminään. Rinnalla kulkeminen ja ajan antaminen olivat myös työmenetelmiä, joita sosionomit (AMK) kertoivat työssään käyttävän. Työmenetelmäksi mainittiin myös narratiivinen työtapa ja eräässä vastauksessa oma persoona nostettiin kaikkein tärkeimmäksi työvälineeksi.

17.11 Sosionomien (AMK) koulutuksen kautta saadut vahvuudet

Opinnäytetyökyselyymme osallistuneilta sosionomeilta (AMK) kysyimme, minkälaista ammatillista osaamista he tuovat työyhteisöönsä. Vastaajia pyydettiin mainitsemaan kolme ominaisinta vahvuutta, jotka he kokivat saaneensa sosionomi (AMK) koulutuksensa kautta.

Sosionomit (AMK) mainitsivat hyvin monenlaisia ominaisuuksia vahvuuksinaan, mutta vuorovaikutukselliset taidot sekä yhteisöllisyys tulivat esille useimmissa vastauksissa. Ryhmätyöskentely-, reflektointi- sekä kuuntelutaito, tilanteiden hallinta ja rinnalla kulkeminen olivat ominaisuuksia, jotka sosionomit (AMK) nimesivät ammatillisiksi vahvuusikseen.

Laaja-alainen sosiaalialan sekä –kentän tuntemus, sosiaalipedagoginen osaaminen ja ajattelu, ajan tasalla pysyminen sekä yleinen kriittisyys olivat vahvuuksia, joita sosionomit (AMK) kokivat hallitsevansa koulutuksensa kautta. Lisäksi verkostotyöskentely, yhteistyö eri tahojen kanssa, työn ja työmenetelmien kehittäminen sekä ryhmän ohjaus nähtiin sosionomien (AMK) työyhteisöön tuomina vahvuuksina.

Lastensuojelulain tuntemus, lastensuojelussa suoritettujen harjoitteluiden aikana opitut käytännöt ja yhteisökasvatus olivat taitoja, jotka koettiin koulutuksen tuottamana osaamisena. Dokumentointitaidot, järjestelmällisyys, johdonmukaisuus ja ongelmanratkaisutaidot olivat myös sosionomien (AMK) hallinnassa. Lapsilähtöinen ajattelu, monion-

gelmaisen perheen tunnistaminen, hahmottaminen ja auttaminen, perhetyö sekä pehmeät arvot olivat myös vastauksissa mainittuja ammatillisia vahvuuksia.

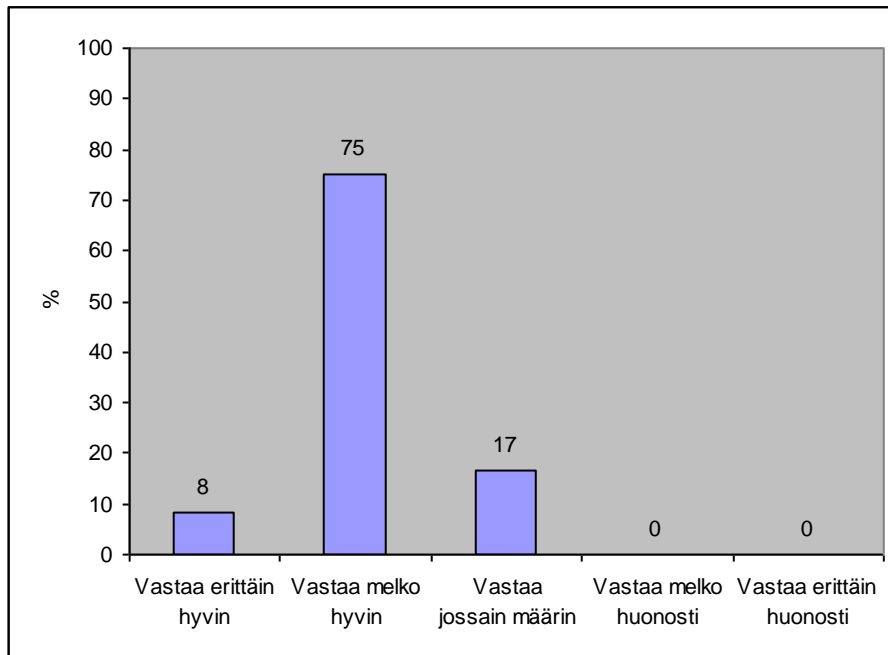
17.12 Käytännöt harjoittelut sosionomi (AMK) koulutuksessa

Yhdeksän opinnäytetyökyselyymme vastanneista (75 %) oli sitä mieltä, että sosionomi (AMK) koulutuksen aikaisista käytännön harjoittelujaksoista on ollut hyötyä heidän nykyisessä työssään. Vain kolme henkilöä ei nähnyt harjoitteluista olleen hyötyä.

Vastanneet olivat suorittaneet harjoitteluja lastensuojelulaitoksessa, sosiaalitoimessa, päiväkodissa, koulussa, perhetukikeskuksessa, seurakunnan diakoniatyössä ja kuraattoreina. Lisäksi vastaajat ovat olleet työssäoppimisjaksolla muun muassa vastaanotto-, pienryhmä- ja ensikodissa, mielenterveyskuntoutujien avopalvelu- ja asumisyksikössä, Mannerheimin lastensuojeluliitossa, perhepäivähoidossa sekä psykiatrisen sairaalan päihdeosastolla. Kaksi vastanneista oli suorittanut harjoittelun ulkomailla, jotka olivat toteutuneet avo-osastoilla sekä lasten turvatalossa.

17.13 Sosionomi (AMK) koulutuksen ja lastensuojelulaitostyöskentelyn tarpeiden kohtaaminen

Opinnäytetyökyselyssämme selvitimme miten sosionomit (AMK) kokivat koulutuksensa vastaavan lastensuojelulaitostyöskentelyn tarpeisiin. (Kuvio 8.) Kysymyksessämme käytimme asteikkoihin perustuvaa kysymystyyppiä. Asteikko oli viisiportainen.

Kuvio 8. Miten hyvin sosionomi (AMK) koulutus vastaa lastensuojelulaitostyöskentelyn tarpeita

17.14 Lastensuojeluopinnot sosionomi (AMK) koulutuksessa ja mahdolliset kehittämisehdotukset

Kaikista kyselyymme vastanneista kahdeksan (67 %) oli sitä mieltä, että sosionomi (AMK) koulutuksen tulisi sisältää enemmän lastensuojeluun liittyviä opintokokonaisuuksia. Kysyimme myös, että näkivätkö vastaajat sosionomi (AMK) koulutuksessa olevan kehitettävää lastensuojelutyön näkökulmasta katsottaessa. Kaikista vastanneista 83 % oli sitä mieltä, että kehitettävää löytyy.

Kehitysehdotuksena mainittiin muun muassa opintokokonaisuus, joka sisältäisi opetusta huostaanotettujen lasten kanssa työskentelystä. Lisäksi monen vastaajan mielestä alaan liittyvään lainsäädäntöön pitäisi perehtyä enemmän. Perehtyminen olisi helpompaa ja tehokkaampaa käytännön esimerkkien kautta.

Läakelaskut ja -oppi nähtiin tärkeäksi osaksi lastensuojelutyöskentelyä, jota tarvitaan päivittäin ja siksi niiden pitäisikin vastaajien mukaan olla mukana perusopinnoissa. Sen sijaan esimerkiksi huovutus- ja kehonilmaisukurssit voisivat olla vapaavalintaisia. Vas-

tauksien kautta esille nousi myös näkökulma, että lastensuojelussa käytettäviä työmenetelmiä tulisi koulutuksessa käydä konkreettisemmin läpi.

”Lastensuojelu vaatii todella laaja-alaista osaamista ja näkemystä.” Vastauksessa ilmeni, että opintoihin tulisi liittää enemmän kriittistä ajattelua, kehittämistä, näkökulmia ja visioita. Monissa vastauksissa tuli lisäksi esille, että opetuksessa tulisi olla enemmän linkitystä käytännön työhön. Oppiminen olisi näin tehokkaampaa käytännön esimerkkien kautta. Teoriaopinnot yleisestikin voisivat olla käytännönläheisempiä.

Koska työ lastensuojelulaitoksissa on pääasiallisesti lasten ja nuorten arjen ylläpitämistä, nähtiin käytännön elämäntaitojen opettaminen (muun muassa kodinhoito ja kiinteistöhoito) tarpeelliseksi osaksi sosionomi (AMK) koulutusta. Lisäksi tietämys lapsen kehitysvaiheista ja tarpeista on oltava hallussa laitoksessa työskenneltäessä. Vastauksissa ehdotettiin myös, että harjoittelu sosiaalitoimessa tulisi olla kaikille pakollinen ja jokaisella opiskelijalla tulisi olla mahdollisuus tehdä harjoittelu lastensuojelussa.

Kyselylomakkeessamme halusimme selvittää, olisiko vastaajilla vielä mielessä jotain sosionomi (AMK) koulutukseen liittyvää, josta he haluaisivat mainita. Koska kodinhoudolliset taidot sekä ruuanlaitto koettiin tärkeiksi alueiksi arjen sujumisessa, haluttaisiin näiden taitojen opettelu mukaan sosionomi (AMK) koulutukseen. Sosionomi (AMK) koulutukseen toivottiin myös mukaan alaistaitojen ja työelämän pelisääntöjen opettelua.

Erään vastaajan mielestä sosionomi (AMK) koulutusta tulisi kaikin puolin parantaa. Koulutuksen tulisi tarjota paremmat eväät työelämään. Vastaaja oli havainnut, että hänen omalla kohdallaan työelämä on opettanut enemmän lastensuojelusta kuin sosionomi (AMK) opinnot.

18 POHDINTA

Lähes poikkeuksetta sosionomien (AMK) työtehtävät lastensuojelulaitoksissa olivat samankaltaisia työvuosista ja –kokemuksista riippumatta. Sosionomin (AMK) lasten-

suojelulaitoksissa tekemä työ on arjen hallintaa, läsnäolemistä ja lapsille sekä nuorille ajan antamista. Työssä korostuu vuorovaikutustaitojen monipuolinen hallinta sekä kyky toimia yhteistyössä eri tahojen kanssa. Arjen eri toimintojen ylläpitämistä, lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemista sekä turvallisten olosuhteiden luomista ei kuitenkaan tule pitää yksinkertaisena tai liian helppona työnä. Vastauksista ilmeni, että sosionomi (AMK) työskentelee moniammatillisessa työyhteisössä, jossa työtehtävät ovat monipuolisia ja vaativat laaja-alaista osaamista.

Opinnäytetyömme kyselyn tuloksia tulkittaessa voidaan päätellä, että sosionomit (AMK) koulutuksensa kautta hallitsevat opetussuunnitelmaan sisällytetyt tavoitteet ja, että sosionomien (AMK) ammattitaidolla kyetään vastaamaan lastensuojelulaitostyöskentelyn tarpeisiin.

Teettämäämme opinnäytetyökyselyyn osallistuneista ei kukaan työskennellyt lastensuojelulaitoksessa, jossa olisi ollut alle 12-vuotiaita lapsia. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, ettei laitoksessa toteutettavassa työssä tulisi ymmärtää esimerkiksi lapsen ja tämän vanhempien tai lapsen ja työntekijän välisen varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehitykselle. Huolimatta siitä, minkä ikäisiä lapsia tai nuoria laitoksiin on sijoitettu, voidaan asiakkaan edun mukaisen työn toteuttamisen lähtökohtana pitää yksilön kokonaisvaltaiseen kehitykseen liittyvää tietopohjaa ja ymmärtämystä eri elämänvaiheisiin vaikuttavista fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä.

Sosiaali- ja terveysalalla ammatillinen työ kiinnittyy entistä voimakkaammin toimintaympäristöönsä ja ammatilliset osaamistarpeet määrittävät toimintaympäristöstä ja siellä tehtävistä töistä. Vaikka opinnäytetyökyselyyn vastanneiden mukaan sosionomi (AMK) koulutus vastaa melko hyvin lastensuojelulaitostyöskentelyn tarpeisiin, näki suurin osa kuitenkin sosionomi (AMK) koulutuksessa kehitettävää ja yli puolet lisäisi koulutukseen lastensuojeluun liittyviä opintoja.

Ammattikorkeakouluopetus tähtää kuitenkin laaja-alaisen osaamisen tuottamiseen ja mielestämme onkin syytä pohtia sitä, että nykyisen korkeakoulun tehtävänä ei ole kouluttaa työntekijöitä tiettyihin ja rajattuihin tehtäväkokonaisuuksiin, vaan laaja-alaisemmin sovellettaviin ammatteihin. Tästä näkökulmasta katsottaessa voidaan lastensuojeluun liittyvien kurssien lisäämistä opintotarjontaan pitää rajallisena. Kenties ratkai-

suna lastensuojeluopintojen lisäämisen tarpeeseen voitaisiin pitää oman lastensuojelun suuntautumisvaihtoehdon muodostamista tai mahdollisuutta kehittää ammatillista osaamista jatko- ja täydennyskoulutuksen avulla.

Koulutuksen aikana tehdyt käytännön harjoittelut nähtiin suurimmilta osin hyödynnettäviksi huolimatta siitä, olivatko ne toteutuneet lastensuojelussa. Monesta vastauksesta kävi ilmi, että sosionomi (AMK) koulutus kaipaisi enemmän käytännön läheisyyttä ja linkitystä lastensuojelutyöhön.

Sosiaaalialalla tarvitaan monenlaista osaamista. Alalla työskentelevien on tiedettävä kuinka palvelujärjestelmät yhteiskunnassa toimivat. Työntekijät ovat tekemisissä monenlaisten ongelmien kanssa ja olennaista onkin osata auttaa asiakkaita kokonaisvaltaisesti. Sosiaaalialalla hyvien vuorovaikutustaitojen hallinta korostuu. Opinnäytetyöemme kyselyistä selvisi, että lastensuojelulaitoksissa tulee ottaa lapsen tai nuoren yksilölliset tarpeet huomioon.

Lastensuojelu on juridisoitunut. Myös lastensuojelulaitostyöskentelyssä lain tuntemus on oleellinen osa jokapäiväistä työtä. Lastensuojelun asiakkaan oikeusturva ja lapsen edun toteutuminen korostuvat tulevaisuudessa yhä enemmän uuden lastensuojelulain tullessa voimaan. Laadukkaan työn toteutumiseksi työntekijältä vaaditaan lain ymmärtämistä ja sen soveltamista käytännön eri tilanteissa. Työemme tuloksista selvisi, että sosionomit (AMK) kokivat hallitsevansa lastensuojelulaitostyöskentelyyn liittyvän lainsäädännön melko hyvin, mutta erityisesti lastensuojelulakiin tulisi koulutuksen myötä perehtyä yksityiskohtaisemmin ja käytännön esimerkkejä hyödyntäen.

Sosionomien (AMK) vastauksista selvisi, että teoreettinen ja käytännön opettaminen ovat olleet sosionomi (AMK) koulutuksessa tasapainossa, mutta koulutuksen kehittämisajatuksissa tuli kuitenkin esille, että sen tulisi sisältää enemmän käytännön läheistä opetusta. Myös lastensuojelulaitoksissa käytettävien työmenetelmien konkreettinen ja perusteellisempi opettelu olisi suotavaa sisällyttää sosionomi (AMK) opintoihin. Vastauksista selvisi myös, että sosionomi (AMK) koulutus antaa tietynlaiset perusvalmiudet ammatissa ja työelämässä toimimiseen, valitusta suuntautumisvaihtoehdosta huolimatta, mutta tosiasiallinen osaaminen tapahtuu vain työtä tekemällä.

Lastensuojelulaitoksissa lapsen elämäntilanteeseen vaikuttavat monet tekijät. Työntekijän tuleekin ymmärtää lapsen kehitystä kokonaisvaltaisesti ja pystyä arvioimaan tämän kasvua. Kaikissa laitoksissa työyhteisö ei kuitenkaan kykene vastaamaan riittäväällä ammattitaidolla tai resursseilla asiakkaan tarpeisiin. Tästä johtuen onkin tärkeää, että työntekijä pystyy tunnistamaan asiakasprosessiin vaikuttavat tekijät ja hyödyntämään yhteistyöverkostoja. Opinnäytetyökyselymme avulla selvisi, että sosionomit (AMK) ymmärtävät, kuinka yhteiskunnallinen palveluverkosto toimii ja miten yhteistyöverkostoja voi hyödyntää. Sosionomit (AMK) osaavat ajaa lapsen etua, esimerkiksi kartoitettaessa tälle kuuluvia tukia, etuuksia ja palveluja.

Kyselyistä ilmeni, että sosionomit (AMK) ovat mielestään saavuttaneet koulutuksensa kautta ne tiedot ja taidot, jotka sosiaalialan koulutusohjelman opetussuunnitelmaan on kirjattu ja jotka vaaditaan sosiaalialalla työskentelyyn. Sosionomin (AMK) osaaminen on laaja-alaista, ei niinkään tiettyyn osa-alueeseen spesifioitunutta. Sosionomit (AMK) kokivat olevansa ammatillisesti päteviä ja omaavansa riittävät valmiudet lastensuojelulaitostyöskentelyyn. Sosionomit (AMK) näkivät ammatillisina vahvuuksinaan erityisesti vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot sekä kyvyn huomioida lapsen ja perheen tarpeet. Vahvaksi osa-alueeksi nähtiin sosiaalientuntemus sekä työssä tarvittavat reflektointitaidot.

Ammattikorkeakoululla ja valitulla suuntautumisvaihtoehdolla ei ollut juurikaan merkitystä sen suhteen, miten sosionomit (AMK) kokivat hallitsevansa sosiaalialalla, erityisesti lastensuojelussa, tarvittavia erilaisia tietoja ja taitoja. Suuntautumisvaihtoehtojen voidaan ennemminkin katsoa kertovan opiskelijan mielenkiinnon kohteista kuin määrittelevän tämän tiedollista ja taidollista osaamista. Myöskään vastaajien iällä tai aikaisemmalla työkokemuksilla ei ollut merkitystä siihen, kuinka hyvin he kokivat hallitsevansa erilaisia ammatillisia valmiuksia. Tosin vastauksista ei ilmene se, onko vastaaja ollut tietoinen, mitkä valmiudet ja taidot hän on saavuttanut juuri sosionomi (AMK) koulutuksen kautta ja mitä osaamista itse työkokemus on tekijälleen antanut.

Nykyään sosionomien (AMK) asiantuntijuus on nähtävissä siten, että se tarkoittaa kykyä kohdata asiakas ja kykyä tarkastella yksittäisen asiakkaan tai asiakasryhmän arkielämän jatkuvuuteen, sosiaaliseen osallisuuteen ja toimintakykyyn liittyviä tarpeita jäsentämällä niitä sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta. Opinnäytetyöhön saa-

miemme vastausten perusteella voidaan todeta, että sosionomeilla (AMK) on hallussaan riittävästi koulutuksen kautta saatua tietoa ja taitoa ja näin ollen heitä voidaan kutsua oman alansa asiantuntijoiksi.

Lastensuojelulaitostyöskentelyn tulee täyttää erilaisten laatukriteerien asettamat vaatimukset. Työn laadun ylläpitämisessä myös työntekijällä on suuri vastuu. Kyselyissämme selvisi, että sosionomit (AMK) pitivät reflektointia ja jatkuvaa oman työn arviointia tärkeänä osana perustehtäväänsä. Reflektoinnin ja itsekriittisyyden avulla sosionomit (AMK) osallistuvat omalta osaltaan työn laadun ylläpitämiseen ja kehittämiseen.

Opinnäytetyötä tehtäessä eettisyys on otettava huomioon koko työprosessin ajan. Kerroimme kyselyyn osallistuneille, että heitä koskevat tiedot ja aineiston käsittely ovat ehdottoman luottamuksellisia. Kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä oli meille helppo valinta. Opinnäytetyömme aiheen kannalta kysymysten muotoilu ja sisältö muokkautuivat sellaisiksi, että niihin vastaaminen onnistuisi mielestämme parhaiten kyselylomakkeen muodossa.

Mielestämme tutkimuksessamme validiteetti toteutui hyvin. Halusimme selvittää lastensuojelulaitoksissa työskentelevien sosionomien (AMK) kokemuksia omasta ammatillisesta osaamisestaan ja sen hyödyntämisestä omassa työssään. Saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Saamiamme tuloksia ei voi kuitenkaan yleistää koskemaan kaikkia lastensuojelulaitoksissa työskenteleviä sosionomeja (AMK), koska tutkimukseen osallistui vain 12 henkilöä. Mielestämme edellä mainitut tulokset ovat kuitenkin suuntaa antavia. Kyselyyn vastanneet olivat asioista pitkälti samaa mieltä.

Tutkimuksemme luotettavuuden arvioinnissa mahdollisena ongelmana oli kyselylomakkeemme. Laadimme lomakkeen kysymykset itse ja esitestautimme sen toimivuutta sosionomi (AMK) opiskelijalla. Pidämme kyselylomakkeen esitestausta tutkimuksemme luotettavuuden kannalta oleellisena tekijänä, koska sen jälkeen pystyimme työstämään kyselylomakkeen toimivampaan muotoon.

Sisällytimme kyselylomakkeeseemme monivalintakysymyksien lisäksi avoimia kysymyksiä, jotta tutkimustuloksemme eivät nojautuisi ainoastaan valmiiseen asteikkoon.

Avoimet kysymykset mahdollistivat sen, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt kykenivät tuomaan esille mielipiteitään myös omin sanoin.

Kyselylomakkeemme heikkoutena voidaan pitää sitä, että vastaaja voi ymmärtää kysymyksen väärin tai mahdollisesti jättää kysymykseen vastaamatta. Mielestämme onnistuimme kuitenkin saamaan tutkimukseemme osallistuneilta kattavat vastaukset esittämimme kysymyksiin. Tutkimuksemme luotettavuutta heikentää osaltaan myös se, että emme voineet esittää jokaisen yksittäisen vastaajan repliikkejä opinnäytetyössämme, vaan jouduimme yhdistämään vastaajien mielipiteitä luokiksi, joissa samankaltaisuus korostuu. Luokittelun myötä tietoa väistämättäkin katoaa, vaikka pyrimme tuomaan kaikkien kyselyyn osallistuneiden vastaukset esille.

Opinnäytetyömme tekeminen oli mielestämme mielenkiintoista, mutta haastavaa. Työmme aihe oli ajankohtainen ja herätti kiinnostusta meissä molemmissa. Koska itse emme ole vielä kartuttaneet paljon alaa koskevaa työkokemusta, koimme kiinnostusta selvittää jo valmistuneiden ja työelämässä toimivien sosionomien (AMK) mielipiteitä koulutuksesta ja ammatillisesta osaamisestaan.

Opinnäytetyö prosessina oli vaativa ja ajatuksia herättävä. Vaikeaksi koimme opinnäytetyömme aiheen rajaamisen ja myös tulosten tulkinta oli vaativampaa kuin oletimme. Kyselylomakkeen tekeminen oli meille melko vaivatonta, mutta analysointivaiheessa huomasimme, että joissain kohdin kysymysten asettelu olisi voinut olla toisenlainen. Olimme kuitenkin tyytyväisiä, että kyselyn vastausprosentti oli korkea ja vastaajat olivat perehtyneet kysymyksiin.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä oli mielestämme onnistunut ratkaisu. Yhteistyömme sujui vaivattomasti. Parityön etuna koimme molemminpuolisen mielipiteiden vaihdon ja mahdollisuuden tarkastella asioita useammasta näkökulmasta.

Opinnäytetyömme nosti esiin muutamia aiheita, joista olisi mielestämme mielenkiintoista tehdä jatkotutkimus. Yhtenä aiheena voisi olla sosionomien (AMK) työnantajina toimivien henkilöiden näkemys sosionomien (AMK) työyhteisöön tuomasta osaamisesta ja koulutuksen kehittämistarpeista. Toisena aiheena voisi olla lastensuojelutoimijoi-

den ja ammattikorkeakoulujen välisen yhteistyön kartoittaminen ja sitä kautta kehitys-
ideoiden löytäminen sosiaalialan koulutukseen.

LÄHTEET

- Ahola, S., Kivelä, S. & Nieminen, M. 2005. Tekemällä oppii. Työssä oppimisen käytäntöjä ammattikorkeakouluissa. Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 65.
- Ahto, A. & Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13. Lastensuojelun keskusliitto.
- Anis, M. 2006. Maahanmuuttajalapsen ja –nuoren lastensuojelun asiakkaana. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva. PS-Kustannus. (69-96)
- Arnkil, T. 2004. Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.). Helsinki. Tammi.(214–239)
- Bardy, M. 2004. Lasten auttaminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T., & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki. Tammi. (192–200)
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.
- Eskonen, I., Korpinen, J. & Raitakari, S. 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva. PS-Kustannus. (21–44)
- Filppa, V. 2002. Kansalaisten tarpeista sosiaalialan erityisosaamiseen. Osaamisen monimuotoisuutta jäsentämässä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2002:9 Helsinki.
- Heikkilä, T. 2001. Tilastollinen tutkimus. Helsinki. Oy Edita Ab.
- Heino, T. 2007. Lastensuojelun avohuollon asiakas usein köyhästä perheestä. Dialogi 17 (4), 29–31.
- Heiskari, M. 2001. Ratkaisukeskeinen työmenetelmä lastensuojelussa. Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Helakorpi, S. 2005. Työn taidot. Ajattelua, tekoja ja yhteistyötä. Hämeenlinna. Hämeen ammattikorkeakoulu Ammatillinen opettajakorkeakoulu 2/2005.
- Helminen, J. 1995. Lastensuojelun lainsäädännölliset puitteet. Teoksessa Virtanen, P. Näkökulmia lastensuojeluun. Juva. WSOY. (16–49)
- Hietala, E. & Jousmäki, S. 2006. ”Uskalsin käyttää, kun toisetkin saaneet tuloksia.” Työvälineet ja –menetelmät osaksi lastensuojelulaitosten arkea Satakunnan sijaishuollon kehittämishankkeen järjestämän oppisopimuskoulutuksen avulla. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.

Hujala, A. 2004. Erityinen huolenpito. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.). Helsinki. Tammi. (265–269)

Jaatinen, P. 2005. Mitä teille kuuluu vuonna 2004? Satakunnan ammattikorkeakoulusta vuosina 1995–2003 valmistuneille ja heidän työnantajilleen suunnattu seurantatutkimus. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Janhonen, S. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2004. Asiantuntijuuden kehittyminen sosiaali- ja terveysalalla. Teoksessa Janhonen, S. & Vanhanen-Nuutinen L. 2004. Kohti asiantuntijuutta. Oppiminen ja ammatillinen kasvu sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki. Werner Söderström Osakeyhtiö. (11–30)

Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T., & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki. Tammi. (119–139)

Karppinen, S. 2000. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Lastensuojelun Keskusliitto. Gummerus Kirjapaino Oy.

Kause, B. & Virtanen, M. 2004. Sosionomin (AMK) osaamisen tunnettavuus ja ammatillinen arvostus Satakunnassa. Satakunnan ammattikorkeakoulu. (Harjavallan yksikkö)

Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi 2006. Saatavissa: www.ncp.fi/ects. [viitattu 12.11.2007]

Kyrönseppä, U., Rautianen, J-M. & Airio, T. 1990. Omahoitajamenetelmä. Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisuja 3. Lastensuojelun keskusliitto. Painopörssi Oy.

Känkänen, P. 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva. PS-Kustannus. (129–148)

Kääriäinen, A. 2006. Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Juva. PS-Kustannus. (45–67)

L 8.4.1983/631 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

L 538/2006 Laki lastensuojelulain muuttamisesta

L 272/2005 Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista

L 5.8.1983/683 Lastensuojelulaki

L 13.4.2007/417 Lastensuojelulaki

Laaksonen, S. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu 2004. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.). Helsinki. Tammi.(256–264)

Lastensuojelu 2006. Tilastotiedote 13/2007. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2007. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Saatavissa: <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojeluteksti.htm?TextSize=x-large&TextSize=large&TextSize=medium> [verkkodokumentti] [viitattu 20.10.2007] Päivitetty 11.9.2007

Lastensuojelun kehittämisohjelma. Selvitys lastensuojelun peruskoulutuksesta 2005–2006. Sosiaalialan kehittämisshanke.

Lastensuojelun käsikirja, erityinen huolenpito 2007. Sosiaaliportti.fi. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitustoimenpiteet/erityinenhuolenpito/> [verkkodokumentti] [viitattu 12.11.2007] Päivitetty 25.10.2007

Lastensuojelun käsikirja, työprosessi 2007. Sosiaaliportti.fi. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/> [verkkodokumentti] [viitattu 4.12.2007] Päivitetty 14.11.2007

Mikkola, M. 2004. Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T., & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki. Tammi. (61–76)

Niemi, S. 2000. Työntekijän ammatillisia haasteita nuorisokodissa. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Pohjola, A. 2007. Koulutusta ja vetovoimaa sosiaalialalle. Sosiaaliturva 2007. 95 (8), 18.

Pölkki, P. 2004. Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.). Helsinki. Tammi. (270–319)

Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T., & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki. Tammi. (202–212)

Raij K. 2003. Osaamisen tuottaminen ammattikorkeakoulun päämääränä. Teoksessa Kotila, H. 2003. Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki. Edita Prima Oy. (42–58)

Raivio, K. 2007. Rinnalla kulkien, perhettä tukien. Dialogi 17 (4), 28.

Rousu, S. & Holma, T. 2003. Lastensuojelupalveluiden hankinta ja tuottaminen. Suomen kuntaliitto.

Rovaniemen ammattikorkeakoulu. 2006. Sosionomin työn tavoitteet. Saatavissa: <http://www.ramk.fi/?depid=9391> [verkkodokumentti] [viitattu 2.11.2007]

Räty, T. 2004. Lapsen huostaanotto. Teoksessa J.P. Roos. Huostaanottokirja. Turku. Design Nurmisaari. (21–32)

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.). Helsinki. Tammi. (240–255)

Satakunnan ammattikorkeakoulu 2006. Sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelma. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Satakunnan ammattikorkeakoulu, opintojaksoselosteet, 2006-2007.

Saatavissa:

<http://hui01.bh.spt.fi/vk/virtuaaliauusi.nsf/o/EA2D2E640F8457E7C22572C3002888A5>, [verkkodokumentti] [viitattu 5.9.2007]

Soininen, H. 2004. Teoksessa Kankaanniemi, J. (toim.) Kehittämishanke asiantuntijuiden vahvistajana. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja 2/2004. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ISO.

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto, lastensuojeluverkoston työryhmä 2007. Lastensuojelun oppisisältöjen avaamista sosionomi (AMK) koulutuksessa. (Luonnos 8.11.2007)

Suomela, A. 2004. Missä viipyvät huostaanotoperheiden ihmisoikeudet? Teoksessa J.P. Roos. Huostaanottokirja. Turku. Design Nurmisaari. (33–53)

Talentia, 2007. Sosiaalialan koulutus: tutkinnot [verkkodokumentti] [viitattu 5.9.2007] Saatavissa: <http://www.talentia.fi/index.php?&id=468&sm=67>

Taskinen, S. 2007a. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.

Taskinen, S. 2007b. Uusi lastensuojelulaki tuo muutoksia 2008. Dialogi 17 (4), 38–39.

Taskinen, S. & Törrönen, M. 2004. Lastensuojelun käsitteistä ja tilasta. Teoksessa J.P. Roos. Huostaanottokirja. Turku. Design Nurmisaari. (12–20)

Törrönen, M. 2004. Elämää huostaanoton jälkeen – lastenkodissa. Teoksessa J.P. Roos. Huostaanottokirja. Turku. Design Nurmisaari. (120–130)

Uusitalo, I. 2005. Työ tekijäänsä opettaa – Sosionomi (AMK) asiantuntijavalmiuksia oppimassa. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 17. Turku

Virtanen, P. 1997. Työtekijän muotokuva muuttuvissa kehyksissä. Tutkimus lastensuojelunlaitoksen työntekijöiden työorientaatiosta. UNIPAPS Turun yliopisto Sosiaalipoliittikan laitos Sarja A: 9/1997.

Vuorensyrjä, M., Borgman, M., Kemppainen, T., Mäntysaari, M. & Pohjola, A. Sosiaalialan osaajat 2015 – sosiaalialan osaamis-, työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointihanke, (SOTENNA) loppuraportti, 27.8.2006. Opetusministeriö, Euroopan sosiaalira-

hasto, sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen kuntaliitto. [verkkojulkaisu] [viitattu 5.9.2007]

Saatavissa:

www.sosiaalihanke.fi/resource.phx/sosiaalihanke/hankkeet/hekilosto/index.htm.i1356.pdf

Välivaara, C. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. NORSU-projekti 2001-2003. Julkaisematon käsikirjoitus. Pesäpuu ry.

Saatavissa: http://nmi.jyu.fi/koulutus/pdf/pesapuu_ry.pdf [verkkodokumentti] [viitattu 30.10.2007]

KYSELYLOMAKE

1. Sukupuoli

1. mies
2. nainen

2. Ikä

_____ vuotta

3. Mistä oppilaitoksesta olet valmistunut sosionomiksi (AMK)?

4. Valmistumisvuosi?

5. Mikä oli suuntautumisvaihtoehtosi / suuntaavat opinnot?

6. Kuinka kauan olet työskennellyt nykyisessä työpaikassasi?

7. Onko sinulla aikaisempaa kokemusta lastensuojelulaitostyöskentelystä? Jos on, kuinka pitkältä ajalta?

8. Mikä on työpaikkasi lasten / nuorten ikäjakauma?

9. Mikä on työpaikkanne lasten / nuorten keskimääräinen sijoitusaika?

10. Mitä eri alojen ammattinimikkeitä työyhteisöstäsi löytyy?

11. Miten hyvin sosionomikoulutus (AMK) mielestäsi vastaa lastensuojelulaitos-työskentelyn tarpeita?

(Ympyröi mielestäsi sopivin vaihtoehto.)

1. Vastaa erittäin hyvin
2. Vastaa melko hyvin
3. Vastaa jossain määrin
4. Vastaa melko huonosti
5. Vastaa erittäin huonosti

12. Mikä on työyhteisösi toiminta-ajatus?

13. Mitkä arvot ja kasvatuseriaatteet koet tärkeäksi työssäsi?

14. Mitkä ovat mielestäsi keskeisimmät työtehtäväsi lastensuojelulaitoksessa?

15. Onko sinulla erityisiä vastualueita/-tehtäviä työpaikallasi?

16. Minkälaista tiedollista ja taidollista osaamista edellä mainitsemasi työtehtävät ja vastualueet vaativat?

17. Minkälaisia työmenetelmiä käytät työssäsi?

18. Minkälaista ammatillista osaamista sosionomina (AMK) tuot työyhteisösi? Mainitse vähintään kolme sinulle ominaisinta vahvuutta, jotka koet saaneesi koulutuksesi kautta?

- 1. _____
- 2. _____
- 3. _____
- 4. _____

19. Sosiaali-alan ammattikorkeakoulutuksen tulisi valmentaa sosionomi (AMK) hallitsemaan alla olevat valmiudet. Missä määrin koet saaneesi tietoa ja osaamista seuraavista asioista koulutuksesi kautta? (Ympyröi mielestäsi sopivin vaihtoehto)

5 = Erittäin paljon

4 = Melko paljon

3 = Jossain määrin

2 = Melko vähän

1 = Erittäin vähän

1. Sosiaali-alalla tapahtuviin muutoksiin reagoiminen	5	4	3	2	1
2. Lainsäädännöllinen osaaminen	5	4	3	2	1
3. Vuorovaikutustaidot	5	4	3	2	1
4. Tiedot ja taidot työskennellä lasten, nuorten ja perheiden kanssa	5	4	3	2	1
5. Yksilöiden ohjaaminen	5	4	3	2	1
6. Ryhmien ohjaaminen	5	4	3	2	1
7. Yhteiskunnallinen kriittisyys	5	4	3	2	1
8. Sosiaali-alan palveluiden kehittäminen	5	4	3	2	1
9. Tietojen kirjaamisen ja dokumentoinnin hallinta	5	4	3	2	1
10. Valmiudet huolto- ja palvelusuunnitelmien tekemiseen	5	4	3	2	1
11. Tiimityöskentelytaidot	5	4	3	2	1
12. Tavoitteellinen toiminta omassa työssä	5	4	3	2	1
13. Tunnistaa asiakasprosessiin vaikuttavat tekijät (tuet, palvelut, ohjaukset)	5	4	3	2	1
14. Rinnallakulkemisen taidot	5	4	3	2	1
15. Reflektointitaidot	5	4	3	2	1
16. Tutkimisen ja kehittämisen taidot	5	4	3	2	1
17. Laajempien kokonaisuuksien hahmottamiskyky	5	4	3	2	1
18. Johtamistaidot	5	4	3	2	1
19. Sosiaali-alan etiikka	5	4	3	2	1
20. Erilaiset työmenetelmät	5	4	3	2	1
21. Monikulttuurisuus	5	4	3	2	1
22. Teorian ja käytännön yhteensovittaminen	5	4	3	2	1

23. Yhteistyöverkostojen hyödyntäminen	5	4	3	2	1
24. Ongelmanratkaisukyky	5	4	3	2	1

20. Koetko, että sosionomikoulutuksen (AMK) aikaiset käytännön harjoittelujaksot ovat olleet hyödynnettävissä nykyisessä työssäsi?

1. Ei

2. Kyllä **Missä harjoittelusi toteutui?**

21. Olisiko sosionomikoulutuksen (AMK) pitänyt sisältää enemmän lastensuojelupainotteisia opintokokonaisuuksia?

1. Kyllä 2. Ei

22. Onko sosionomi (AMK) koulutuksessa mielestäsi jotain kehitettävää lastensuojelutyön näkökulmasta katsottaessa?

23. Onko sinulla vielä jotain sosionomi AMK-koulutetun osaamiseen liittyvää, mistä haluaisit kertoa?

Kiitämme vastauksistasi!!!

Hei!

Olemme kaksi opiskelijaa Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksiköstä. Opiskelemme sosiaalialan koulutusohjelmassa, sosionomi (AMK) tutkintoa. Olemme tekemässä opinnäytetyötä aiheesta ”Sosionomin (AMK) kokemuksia omasta ammatillisesta osaamisesta ja sen hyödyntämisestä lastensuojelulaitostyöskentelyssä”.

Opinnäytetyön aineiston keräämme puolistrukturoidun kyselylomakkeen avulla. Lomake lähetetään joillekin Satakunnan alueen lastensuojelulaitoksissa työskenteleville sosionomeille (AMK). Vastauksesi on kyselyn ja siten opinnäytetyömme onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

*Pyydämme, että täytät kyselylomakkeen mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti sekä palauttamaan sen **24.10.2007 mennessä** yksikkönne johtajalle, joka postittaa lomakkeet palautuskuoressa.*

Vastaukset tulemme käsittelemään luottamuksellisesti ja kenenkään yksittäisen vastaajan tiedot eivät paljastu tuloksista.

Parhaimmat kiitokset vastauksistasi etukäteen!

Porissa 9.10.2007

*Heidi Ciftci
Eteläkauppatori 2 B 28
28100 Pori*

*Sanna Rantala
Varvinkatu 4 A 10
28100 Pori*

20.9.2007

Heidi Ciftci
Eteläkauppatori 2 B 28
28100 Pori
puh. 040-8472389
heidi.ciftci@student.samk.fi

Sanna Rantala
Varvinkatu 4 A 10
28100 Pori
puh. 040-5383701
sanna.rantala@student.samk.fi

Lastensuojelulaitoksen nimi
Johtaja / Vastaava
Katuosoite
Paikkakunta

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Olemme kaksi opiskelijaa (sosionomi AMK) Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden Porin yksiköstä ja suuntautumisvaihtoehtonamme on sosiaalipedagogiikka.

Olemme opinnoissamme siinä vaiheessa, että opinnäytetyön tekeminen on ajankohtaista. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia sosionomin (AMK) käsityksiä ammatillisesta osaamisestaan ja sen hyödyntämisestä lastensuojelussa tehtävässä työssä.

Tutkimusottemme on laadullinen ja tutkimusmenetelmänä aiomme käyttää puolistrukturoitua kyselylomaketta. Lomake lähetetään joillekin Satakunnan alueen lastensuojelulaitoksissa työskenteleville sosionomeille (AMK). Lomakkeiden palautusaika on kaksi viikkoa. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja anonyymisti henkilöllisyyden paljastumatta.

Pyydämme teiltä lupaa tutkimuksen suorittamiseen lastensuojelulaitoksessanne. Mikäli haluatte, meiltä on mahdollista saada lisätietoa opinnäytetyötämme koskien. Työtä ohjaava opettajamme on Kirsi-Leena Frigren, p. 0447103497, kirsi-leena.frigren@samk.fi.

Ystävällisin terveisin

Heidi Ciftci

Sanna Rantala